

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»
«ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΑΓΡΟΤΡΟΦΙΜΑ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Εικονικές Επιχειρήσεις Αγροτροφίμων
στην Επαγγελματική Εκπαίδευση**

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΤΣΑΤΣΟΥ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΤΖΟΥΒΕΛΕΚΑΣ**

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2016

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή έχει στόχο να αναδείξει τρόπους με τους οποίους η εκπαίδευση μπορεί να στηρίξει σε πρακτικό επίπεδο ζητήματα όπως η επιχειρηματικότητα στον αγροτικό τομέα, δεδομένου ότι αποτελεί μοχλό ανάπτυξης σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Ιδιαίτερα σε κρίσεις όπως αυτή που βιώνουμε σήμερα παγκοσμίως η οποία οδηγεί και σε επισιτιστική-διατροφική κρίση.

Το αγροτρόφιμο αποτελεί κεντρικό σημείο μελέτης μια που η παραγωγή του μπορεί να στηρίξει προσπάθειες που θα οδηγήσουν σε ένα κόσμο χωρίς πείνα.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι αυτή της μελέτης περίπτωσης. Μελετήθηκαν και αναλύθηκαν τέσσερις περιπτώσεις δημιουργίας εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων στο Επαγγελματικό Λύκειο της Μύρινας Λήμνου επιχειρώντας να τονίσει την πρακτική εφαρμογή θεωριών και να επισημάνει τη μεγάλη απόσταση θεωρίας και παιδαγωγικής πράξης.

Η σύνδεση με την τοπική κοινωνία, τον επιχειρηματικό κόσμο, τα τριτοβάθμια ιδρύματα και με οργανισμούς επιχειρηματικότητας νέων όπως το Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων πρόσφεραν σπουδαίο υλικό και στήριξη τόσο για τις εργασίες όσο και για τη μελέτη τέτοιων εγχειρημάτων.

Οδήγησαν σε συμπεράσματα που δείχνουν το σημαντικό ρόλο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και την ανάγκη αλλαγών προς την κατεύθυνση της γεωργικής επιχειρηματικότητας και της δημιουργίας μιας περιβαλλοντικής – γεωργικής κουλτούρας.

Summary

This M.A. dissertation aims to highlight ways in which education can be supported in practical entrepreneurship in the agricultural sector as a driver of growth in times of economic crisis. Particularly in crises like the one we are experiencing in the world today which leads to food-food crisis.

The agricultural food is central to a study that can support efforts and will lead to a world without hunger.

The methodology adopted is the case study. They studied and analyzed four cases of virtual enterprises that produced agricultural food creation in the Vocational High School of Myrina Lemnos. Trying to emphasize the practical application of theories and indicate the distance theory and pedagogical practice

The connection to the local community, the business world, the tertiary institutions and youth entrepreneurship organizations such as the Junior Achievement of Greece offered great material and support both for work and for the study of such ventures.

They led to conclusions that show the important role of vocational education and the need for changes in the direction of agricultural entrepreneurship and the creation of an environmental - agricultural culture.

Ευχαριστίες

Θέλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα καθηγητή της μεταπτυχιακής διατριβής μου Δρ. Βαγγέλη Τζουβελέκα που με ενθάρρυνε και υποστήριξε για την πραγματοποίησή της.

Ευχαριστώ από καρδιάς :

Τους γονείς μου Θωμά και Ανδρονίκη Τσάτσου γι' αυτά που μου δίδαξαν και που μ' έμαθαν ν' αγαπώ να μαθαίνω.

Την ανιψιά μου Παρασκευή Τζήκα (Βιβή) για την ανεκτίμητη βοήθειά της.

Τη Στέλλα Μανουσογιωργάκη για την αμέριστη στήριξη και ως πρόεδρος της ΕΛΜΕ Λήμνου και ως Φίλη και Συν-άδελφος.

Τα Ξαδέρφια μου Δέσποινα Παπαϊωάννου (Πούλια) και Δημήτρη Νιζάμη για τις «φρέσκες» και παραγωγικές ιδέες τους και τη στήριξη τους στην προσπάθεια αυτή.

Τη Φίλη, Αγγελική Ηλία (Λιάλια) για τη συμπαράσταση καθώς και

Τους μαθητές μου που χωρίς να το γνωρίζουν υπήρξαν σημαντικοί αρωγοί.

Αφιερώνω αυτό το έργο στην αδερφή μου Άννα Τσάτσου

και στο Σύντροφο της Ζωής μου Γιώργο Τριανταφύλλου .

«Μοιράζουμε τα χαρτιά και μπαίνουμε στο παιχνίδι

Σημαδεμένα τα χαρτιά όμως μοιράζουμε

Γνωρίζοντας πως δε θα 'μαστε οι νικητές, παίζουμε

Όχι για να κερδίσουμε τη ζωή μα τη λαχτάρα της.»

(Γιώργος Τριανταφύλλου, «Ολική Έκλειψη», εκδ. Γαβριηλίδη 2005)

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	1
1.1	Σύνδεση Διοίκησης Επιχειρήσεων Αγροτροφίμων και εκπαίδευσης	1
1.1.1	Σκοπός έρευνας.....	1
1.1.2	Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα.....	2
1.1.3	Αναγκαιότητα και Σπουδαιότητα της Έρευνας.....	3
2	Ο Ξενοφώντας και ο Paulo Freire	5
2.1	Η Σπουδαία Αγροτική Ανάπτυξη	5
2.2	Η Εικονική Επιχείρηση.....	8
2.2.1	Εικονική Επιχείρηση-Ορισμοί.....	10
2.2.2	Στάδια Λειτουργίας μιας Εικονικής Επιχείρησης.....	11
2.2.3	Η Εικονική Επιχείρηση στον Εκπαιδευτικό Τομέα.....	12
2.2.4	Τύποι Παιγνίων Επιχειρήσεων.....	12
2.2.5	Κατηγορίες Παιγνίων Επιχειρήσεων.....	13
2.2.6	Δομή και Τρόπος Λειτουργίας των Παιγνίων Επιχειρήσεων.....	14
2.2.7	Δομή και Τρόπος Λειτουργίας των Παιγνίων Επιχειρήσεων.....	15
3	Εικονικές Επιχειρήσεις Αγροτροφίμων	17
3.1	Μελέτη Περίπτωσης 1 – Το Κρίταμο.....	18
3.2	Μελέτη Περίπτωσης 2 – Η Τσουκνίδα	25
3.2.1	Η Ανάγκη για Καινοτομία.....	26
3.2.2	Η Εικονική Επιχείρηση της Τσουκνίδας.....	28
3.3	Μελέτη Περίπτωσης 3 – Το Αλάτι	33
3.4	Μελέτη Περίπτωσης 4 – Η 4Food	36
3.4.1	Το Επιχειρηματικό Σχέδιο της 4Food	37
3.4.2	Μερικά Συμπεράσματα.....	42
4	Επίλογος	44
4.1	Συμπεράσματα.....	44
4.2	Προτάσεις.....	46
	Βιβλιογραφία	50
	Παραρτήματα	
A	Τα προϊόντα των Εικονικών Επιχειρήσεων	53
A.1	«Λημνίων Γεύσεις :Τα Κρίταμα».....	53
A.2	«Η Τσουκνιδόεσσα»	54
A.3	«Η Αλμύρα».....	55
A.3.1	Η Χημική Ανάλυση του Αλατιού.....	56

A.4	«H 4Food».....	57
B	Ερωτηματολόγια	58
B.1	Ερωτηματολόγιο ΕΟΠΠΕΠ	58

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

1.1 Σύνδεση Διοίκησης Επιχειρήσεων Αγροτροφίμων και Εκπαίδευσης

Η παγκόσμια οικονομική κρίση αποτέλεσε αφορμή για σκέψεις και ερωτήματα σχετικά με τη δημιουργία της. Στην προσπάθεια για την αναζήτηση αιτιών και λύσεων η παιδεία αποτελεί κεντρικό άξονα μελέτης. Ταυτόχρονα δημιουργείται η ανάγκη να επιστρέψει ο άνθρωπος και η κοινωνία στην πραγματική οικονομία για να στηρίξει την επιβίωσή του. Έτσι αποκτά κεντρικό ενδιαφέρον στις περισσότερες οικονομίες ο πρωτογενής τομέας παραγωγής. Οι φυσικοί πόροι αποτελούν δυναμικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη. Ο ρόλος της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη είναι σημαντικός.

Η γεωργική επιχειρηματικότητα εκσυγχρονίζεται και η παραδοσιακή γεωργία μένει στάσιμη. Στη σημερινή ανταγωνιστική επιχειρηματική πραγματικότητα είναι ανάγκη οι νέοι να εφοδιάζονται με νέα εργαλεία γνώσης για την αποτελεσματική αντιμετώπιση κρίσεων . Ένα τέτοιο εργαλείο μπορεί να αποτελέσει η «εικονική επιχείρηση αγροτροφίμου» που θα δίνει στους νέους την ευκαιρία να μελετήσουν τη γεωργική επιχειρηματικότητα με θεωρία και πράξη .Ο κατάλληλος χώρος για να εφαρμοστεί είναι το σχολείο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ιδιαίτερα το επαγγελματικό λύκειο

1.1.1 Σκοπός Έρευνας

Η μελέτη για μια πιο οργανωμένη προσπάθεια διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τη γεωργική επιχειρηματικότητα.

- Η ανάπτυξη του εργαλείου της εικονικής επιχείρησης με κατεύθυνση στο αγροτρόφιμο ως μια προσπάθεια εκπαίδευσης και παρότρυνσης του νέου ανθρώπου να ασχοληθεί με την πρωτογενή παραγωγή.
- Η δημιουργία ενός δικτύου, παρόμοιου ή συμπληρωματικού με το υπάρχον δίκτυο εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων νέων, αρχικά σε πανελλαδικό επίπεδο, ώστε να υπάρχει διάχυση της γνώσης και της εμπειρίας, σε συνεργασία με δημόσιους οργανισμούς ή φορείς. Επίσης προσπάθεια ένταξης στο δίκτυο σχολικών μαθητικών συνεταιρισμών.
- Η μελέτη των εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων, ως κοινωνικά συστήματα, με σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τους νέους γύρω από το τρόφιμο και τη γεωργία σαν μια γενικότερη προσπάθεια βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων.
- Παρατήρηση και μελέτη παρόμοιων προσπαθειών που ήδη έχουν γίνει. Μελέτη περίπτωσης μιας εικονικής επιχείρησης αγροτροφίμου σε επαγγελματικό λύκειο.
- Οι διαδικασίες σχεδιασμού, διοίκησης, οργάνωσης και λειτουργίας των εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων και η δημιουργία κάποιου μοντέλου επιχειρηματικού σχεδίου.

1.1.2 Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα

1. Ποια μέθοδος ακολουθήθηκε ως τώρα για τη δημιουργία τέτοιων επιχειρήσεων; Απέδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα;
2. Ποιο/α μοντέλο/α θα μπορούσε να δημιουργηθεί ως πρότυπο;
3. Τι αποτελέσματα μπορούν να φέρουν τέτοιου είδους εγχειρήματα στον επαγγελματικό προσανατολισμό;
4. Πως μπορούν να συνδεθούν με τη διαδικασία μάθησης και ποια τα παιδαγωγικά-μαθησιακά αναμενόμενα αποτελέσματά;

5. Με ποιους τρόπους μπορεί να αξιολογηθεί ένα τέτοιο εγχείρημα και ποια τα επιθυμητά αποτελέσματα;
6. Τι θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών με αντικείμενο τη δημιουργία εικονικής επιχείρησης αγροτροφίμου ;
7. Πως μπορεί να συνδεθεί με την κοινωνική επιχειρηματικότητα και ποιοι οι τρόποι προσέγγισης με επίκεντρο τον άνθρωπο;
8. Ποιες θα είναι οι διαδικασίες σχεδιασμού, διοίκησης, οργάνωσης και λειτουργίας των εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση; Σε ποιο βαθμό μπορούν να ακολουθήσουν τη δημιουργία μιας τέτοιας επιχείρησης σε πραγματικό περιβάλλον;
9. Πως μπορούν να ενσωματωθούν στο πρόγραμμα σπουδών, κυρίων των επαγγελματικών σχολείων;
10. Με ποιους τρόπους και ποιοι δημόσιοι φορείς μπορούν να στηρίξουν τέτοιες προσπάθειες;
11. Σύγκριση με ανάλογες προσπάθειες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αν υπάρχουν.

1.1.3 Αναγκαιότητα και Σπουδαιότητα Έρευνας

Η συμβολή της γεωργική ανάπτυξης στην οικονομική ανάπτυξη είναι τεράστια. Ο γεωργικός τομέας παρέχει στην οικονομία μιας χώρας κεφάλαια για επενδύσεις, προσφορά ειδών διατροφής και πρώτων υλών ,εργασία και συνάλλαγμα .Ένας από τους άμεσους στόχους της γεωργικής ανάπτυξης είναι και η βελτίωση του επαγγελματικού επιπέδου των γεωργών και γενικά του πληθυσμού της υπαίθρου μιας οικονομίας. Η επαγγελματική εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει σημαντικά στο στόχο αυτόν.

Ο σημερινός νέος αγρότης χρειάζεται εργαλεία για τη δημιουργία ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και προϊόντων και τα πρώτα από αυτά μπορεί να τα βρει στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κυρίως στην επαγγελματική. Οι εικονικές επιχειρήσεις αγροτροφίμων, ως προσομοιώσεις των πραγματικών , μπορούν να αποτελέσουν ένα τέτοιο εργαλείο.

Επίσης ο σημαντικός κλάδος της γεωργίας μπορεί και είναι αναγκαίο να στηριχτεί από τον ευαίσθητο κλάδο της παιδείας. Ο υποσιτισμός του ανθρώπου σήμερα δεν είναι θέμα παραγόμενης ποσότητας αλλά κυρίως οργάνωσης και διάθεσης των αγροτροφίμων με κατάλληλο τρόπο. Στο μοντέλο διαχείρισης , οργάνωσης και διοίκησης των εικονικών επιχειρήσεων, μπορεί να δοθεί «τροφή για σκέψη» βελτίωσης των συνθηκών που επικρατούν στη διανομή των αγροτροφίμων καθώς και στην ιδέα του «συνεταιρίζεσθαι».

Μέχρι τώρα στην Ελλάδα έχουν γίνει παρόμοιες προσπάθειες στο χώρο της εκπαίδευσης μέσα από τις δράσεις των προγραμμάτων αγωγής σταδιοδρομίας που την ευθύνη τους είχαν τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού του Υπουργείου Παιδείας αλλά δεν υπήρξε τομέας που να αφορά κυρίως και ειδικά τη γεωργική επιχειρηματικότητα.

Επίσης δεν έχει εφαρμοστεί έως σήμερα, στην επαγγελματική εκπαίδευση παρόμοια προσπάθεια που να εντάσσεται στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του σχολείου. Υπήρξε μόνο ως εθελοντική δραστηριότητα και όχι ως μέρος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Κεφάλαιο 2

Ο Ξενοφώντας και ο Paulo Freire

Αφορμή για την παρακολούθηση του μεταπτυχιακού προγράμματος που οδηγεί στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή ,αποτέλεσε το διδακτικό βιβλίο «Οικονομικός» του Ξενοφώντα ,σε μετάφραση της Έφης Δημητριάδου-Τουφεξή και το βιβλίο “Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν» του Paulo Freire , σε μετάφραση του Μανώλη Νταμπαράκη.

2.1 Η Σπουδαία Αγροτική Ανάπτυξη

Με το έργο «Οικονομικός» ο Ξενοφώντας επιχειρεί να προσφέρει μια διέξοδο στο σοβαρό οικονομικό πρόβλημα των Αθηνών μετά τη μάχη της Μαντινείας το 362 π.Χ. Η κεντρική ιδέα του είναι: να επιστρέψουμε στη γη μας, να βάλουμε σε τάξη το σπίτι μας. (Δημητριάδου-Τουφεξή 2007:28)

«Η γεωργία είναι τόσο ανθρώπινη και ευγενική δραστηριότητα που αρκεί να βλέπουν ή να ακούν γι' αυτήν έστω μια φορά οι άνθρωποι για να μάθουν τα μυστικά της. Γιατί η γεωργία διδάσκει πολλά πράγματα από μόνη της, για το πώς κάποιος πρέπει να τη χρησιμοποιεί με τον καλύτερο τρόπο. Λόγου χάρη, το κλήμα που αναρριχάται στα δέντρα, όποτε έχει ένα δέντρο κοντά του, αμέσως διδάσκει ότι χρειάζεται να στηριχτεί. Απλώνοντας τα φύλλα του, ενώ τα τσαμπιά του είναι ακόμη τρυφερά, διδάσκει να προφυλάξουμε στη σκιά ό,τι λούζεται στον ήλιο. Με την πτώση των φύλλων, όταν είναι καιρός να γλυκάνουν τα σταφύλια από τον ήλιο , μας πληροφορεί ότι πρέπει να μαδήσουμε τα φύλλα για να ωριμάσουν τα σταφύλια του. Και με το να δείχνει, κατά το στάδιο της παραγωγής, μερικά

τσαμπιά ώριμα και άλλα ακόμη άγουρα, αποκαλύπτει ότι καθένα πρέπει να το τρυγούμε, όταν ωριμάσει, με το ίδιο τρόπο που συλλέγονται και τα σύκα πάντα όταν είναι ώριμα.» (Ξενοφών 2007:295)

«Αν κανείς δεν γνωρίζει καθόλου τι μπορεί να παράγει η γη και δεν μπορούσε να δει ούτε τον καρπό ούτε και το φυτό της, και δε μπορούσε από κανέναν ν' ακούσει την αλήθεια γι' αυτό, δεν είναι πιο εύκολο για τον καθένα να μαθαίνει τις ιδιότητες της γης παρά τις ιδιότητες του αλόγου, και πολύ ευκολότερο από ότι τις ιδιότητες ενός ανθρώπου; Γιατί δεν υπάρχει κάτι που το δείχνει η γη με σκοπό να εξαπατήσει κάποιον, αλλά απλά όσα μπορεί να παράγει και όσα δεν μπορεί τα βγάζει στο φανερό χωρίς να λέει ψέματα. Μου φαίνεται ακόμα ότι η γη, με όλες τις ενδείξεις, που τόσο εύκολα μπορεί να ξεχωρίζουμε και να καταλαβαίνουμε, επιτρέπει να διακρίνουμε πολύ καθαρά τους ανθρώπους που αξίζουν κάτι από αυτούς που δεν αξίζουν τίποτε.... Η τεμπελιά στη γεωργία είναι πραγματικός κατήγορος μιας απρόθυμης ψυχής.» (Ξενοφών 2007:303).

Η κεντρική ιδέα της παρούσας διατριβής είναι να ενισχυθεί η εκπαίδευση με εργαλεία που συμβάλλουν στη δημιουργία μιας «αγροτικής» κουλτούρας ως ένα βήμα για την ώθηση ενεργειών προς την γεωργική ανάπτυξη. Η οποία θεωρείται από πολλούς μελετητές ως πυλώνας της οικονομικής ανάπτυξης ,απαραίτητη για τη λύση του σημερινού οικονομικού προβλήματος. Η σύγκριση με τη σημερινή πραγματικότητα είναι αναπόφευκτη και η διαχρονικότητα των όσων δίδαξαν οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς εμφανής.

Ο ρόλος της Ελλάδας, ως παρόχου τροφίμων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, είναι στρατηγικής σημασίας για την οικονομική της ανάπτυξη. Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα παραμένει ένας δυναμικός κλάδος με συνεισφορά στην Ελληνική οικονομία παρά τις δυσκολίες και την ανάγκη για αναδιάρθρωσή του στην αλυσίδα παραγωγής και το καθεστώς εμπορίας. Η κατάρτιση των παραγωγών και η ανάπτυξη της έρευνας επίσης κρίνεται πως θα βοηθήσει στην ανάπτυξη αυτού του κλάδου, ως προς την καλύτερη οργάνωση,

την προστασία του περιβάλλοντος και τις καλύτερες αποδόσεις όπως και την παραγωγή ποιοτικότερων προϊόντων.

Παρά τα γνωστά προβλήματα του τομέα, κάποιοι κλάδοι του παρουσιάζουν ιδιαίτερο δυναμισμό τόσο στην εγχώρια αγορά, όσο και στου εξωτερικού. Για παράδειγμα τα δημητριακά, τα οποία συμβάλουν τόσο στη διασφάλιση του αγροτικού εισοδήματος, όσο και στην κάλυψη των διατροφικών αναγκών εγχώρια. Οι εξαγωγές των δημητριακών γίνονται κυρίως σε μορφή χύδην χωρίς εμπορικές επωνυμίες σε εργοστάσια του εξωτερικού. Έτσι ο ελληνικός αγροτικός κλάδος πάσχει ως προς τον τομέα της μεταποίησης και συσκευασίας, ο οποίος προσθέτει αξία στα προϊόντα και δεν εξάγονται ως φθηνή πρώτη ύλη (Καδίτη και Νίτση, 2010).

Στη συζήτηση που διοργάνωσε η ομάδα “Οικονομικών, Χρηματοοικονομικών και Τραπεζιτικών Θεμάτων” του Συνδέσμου Αποφοίτων Βρετανικών Πανεπιστημίων (BGS) με θέμα “Οικονομική Ανάπτυξη & Γεωργία ... επιστροφή στις ρίζες”, η Δρ. Αφροδίτη Παπαδάκη – Κλαυδιανού Καθηγήτρια στον Τομέα Αγροτικής Οικονομίας της Γεωπονικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Γεωργικών Εφαρμογών και Αγροτικής Κοινωνιολογίας, παρατήρησε ότι η σύγχρονη τάση που πρέπει να ακολουθήσει η χώρα, είναι η μετάβαση από το μοντέλο της γεωργικής, στην ευρύτερη αγροτική ανάπτυξη. Πέραν των συντονισμένων επιχειρηματικών προσπαθειών σε ευρεία κλίμακα μέσω μεγάλων αγροτικών επιχειρήσεων, πρέπει να υποστηριχθεί η προσπάθεια ανάπτυξης των μικρής κλίμακας τοπικών επιχειρήσεων της Ελληνικής περιφέρειας, μέσω της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των συνεργασιών, για τα εκάστοτε προϊόντα για τα οποία υπάρχει ζήτηση και προσφέρεται στρατηγικό πλεονέκτημα. Η πιο επιτυχημένη πρακτική κατά την τελευταία τριετία, είναι η ανάληψη ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η δημιουργία ανεξάρτητων τοπικών συνεταιρισμών σε περιοχές στις οποίες φαινόταν να είχε χαθεί κάθε προοπτική βιωσιμότητας των παραδοσιακών γεωργικών μοντέλων ανάπτυξης. Τέλος υπήρξε αναφορά στο ελπιδοφόρο μήνυμα, πως την περίοδο 2008 – 2009, 37.000 αστοί μετακινήθηκαν στην

ύπαιθρο αναλαμβάνοντας αγροτικές εργασίες.
(<http://www.bgs.gr/main.php?l1=78&l2=165>)

Η αγροτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξελίσσεται συνεχώς, ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται στις νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές. Σύμφωνα με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» τα κράτη μέλη θα πρέπει να καταρτίζουν τα περιφερειακά προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης (ΠΑΑ) με βάση τουλάχιστον τέσσερις από τις έξι κοινές προτεραιότητες της ΕΕ. Η πρώτη από αυτές είναι η προώθηση της μεταφοράς γνώσης και καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές.

Μελετώντας τα παραπάνω και διδάσκοντας οικονομία σε σχολεία της επαγγελματικής εκπαίδευσης, προκύπτει η περιέργεια γύρω από το πώς μπορεί να γίνει μεταφορά γνώσης στους νέους της σημερινής εποχής σχετικά με τη γεωργία και την οικονομία.

Το γεγονός ότι οι δάσκαλοι περνάνε από ένα κύκλο κατάρτισης για το πώς να διδάσκουν ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο ασφαλώς και δεν συνεπάγεται ότι πρέπει να το επιχειρήσουν χωρίς την απαραίτητη επάρκεια. Δεν δικαιούνται να διδάξουν κάτι που δεν έχουν αφομοιώσει. Η πολιτική, ηθική και επαγγελματική ευθύνη των δασκάλων τους υποχρεώνει να προετοιμάζονται και να καλλιεργούν τις ικανότητες τους προτού προχωρήσουν στη διδακτική πράξη. Η διδασκαλία απαιτεί διαρκή προετοιμασία και επαγγελματική ανάπτυξη από την πλευρά των εκπαιδευτικών.(Freire 2006:98,99).

2.2 Η Εικονική Επιχείρηση

Η επιλογή της δημιουργίας εικονικών επιχειρήσεων ως εργαλείο μάθησης αποτέλεσε μια πρόκληση - δοκιμή στην προσπάθεια για ένα πιο ευχάριστο και αποτελεσματικό μάθημα. Στα πλαίσια του ωρολογίου προγράμματος στο σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δυστυχώς αυτό δεν είναι εφικτό. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκαν προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας που

εκπονούνται στα σχολεία με εθελοντική συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών και εκτός ωρολογίου προγράμματος.

Οι μπιχεβιοριστικές θεωρίες για τη μάθηση στο σχολείο υπήρξαν σημαντικές. Ο συνδυασμός μιας αυτόματης αντίδρασης, θετικής ή αρνητικής, με ένα συγκεκριμένο ερέθισμα παρουσιάζεται μέσω της διαδικασίας της κλασικής ρύθμισης. Γι' αυτό από την αρχή των μαθημάτων θα πρέπει να υποβάλλονται οι μαθητές σε κατάλληλες συναισθηματικές αντιδράσεις ως προς τα Οικονομικά. Γιατί μερικές φορές οι μαθητές, λόγω της χρησιμοποίησης μη κατάλληλων θεμάτων ή μεθόδων στα αρχικά μαθήματα, αισθάνονται αμηχανία, ανία και άγχος. Προκειμένου να δημιουργηθούν πιο θετικές συναισθηματικές συσχετίσεις, οι καθηγητές θα πρέπει να σχεδιάζουν πιο ευχάριστες και θετικές διδακτικές εμπειρίες, έτσι ώστε οι μαθητές να τείνουν να συνδέουν τις θετικές αντιδράσεις με τα Οικονομικά.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό, αλλά ταυτόχρονα και πολύ δύσκολο, να σχεδιαστούν δραστηριότητες διδασκαλίας και μάθησης που να μην είναι ούτε πολύ απλές ούτε πολύ δύσκολες, αλλά να λειτουργούν ως πρόκληση και να είναι στα όρια δυνατοτήτων των μαθητών.

Στην πράξη, όταν οι μαθητές μαθαίνουν νέες και δύσκολες έννοιες, συχνά βοηθάει η χρησιμοποίηση της μεθόδου της ομαδικής εργασίας, γιατί με αυτόν τον τρόπο οι ατομικές δυσκολίες εξωτερικεύονται σε ένα βοηθητικό και προστατευτικό ομαδικό περιβάλλον. Επίσης, να σχεδιάζουν ενδιαφέρουσες και σχετικές οδηγίες, έτσι ώστε οι μαθητές να συνδυάσουν τη μελέτη των Οικονομικών με τις εφαρμογές τους στην καθημερινή πράξη.

Η χρησιμοποίηση μελετών πεδίου (field studies) ,η **δημιουργία μικροεπιχειρήσεων από τους μαθητές**, οι ομιλίες στην τάξη από ειδικούς σε άλλους κοινωνικούς χώρους, οι εργασίες πάνω σε τοπικά θέματα , **οι μελέτες περιπτώσεων τοπικών επιχειρήσεων** κλπ., μπορούν να βοηθήσουν σε αυτή την προσπάθεια.(Whitehead, Μακρίδου-Μπούσιου 2002:59-60)

2.2.1 Εικονική Επιχείρηση-Ορισμοί

Η Εικονική Επιχείρηση αποτελεί ένα είδος εικονικού οργανισμού και είναι ένα δίκτυο επιχειρήσεων που αναπτύσσουν συνεργατική δράση προσωρινά συνδεδεμένες μέσω των σύγχρονων μεθόδων πληροφορικής, με απώτερο σκοπό τον διαμοιρασμό δεξιοτήτων, των τιμών και τους εμπορικούς πελάτες (αγορές) της άλλης.

Το δίκτυο των επιχειρήσεων αυτών δημιουργείται για την εκμετάλλευση ευνοϊκών επιχειρηματικών ευκαιριών και ύστερα από την επίτευξη του επιχειρηματικού σκοπού, διαλύεται (Byrne J.A, 1993, Davidow and Malone, 1992). Ο χαρακτηρισμός της επιχείρησης ως εικονική (virtual) σύμφωνα με διάφορους ερευνητές είναι η χρησιμοποίηση διαστάσεων πέρα του χρόνου, χώρου, και της βασικής δομής (Πίνακας 1.), οι οποίες περιορίζουν τη δράση μίας επιχείρησης, και η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της παγκοσμιοποίησης όπως είναι η ανάπτυξη και δράση σε παγκόσμιο επίπεδο (Arnold et al., 1995).

Πίνακας 1. Η Εικονική επιχείρηση σε αντιπαραβολή με την Παραδοσιακή Επιχείρηση (Jagers et al. 1998, Follinas et al., 2001)

Δομικά Κριτήρια	Εικονική Επιχείρηση	Παραδοσιακή Επιχείρηση
Διαδικασίες λειτουργίας	Εικονικός σχεδιασμός προϊόντων Εικονικό κατάστημα Εικονική προβολή προϊόντος Συνεργασία μέσω μεταξύ διαδικτύου	Φυσική υπόσταση υποδομής και προϊόντος Διανομή προϊόντος από φυσικά πρόσωπα Διαπροσωπικές συναλλαγές
Τρόπος ανταλλαγής πληροφοριών	Ανταλλαγή πληροφοριών σε παγκόσμιο επίπεδο ανάλογα με τις απαιτήσεις και εξουσιοδοτήσεις Κοινοί τρόποι επικοινωνίας Ασφάλεια, εγκυρότητα	Κόστος και πολυπλοκότητα στην πληροφόρηση της εταιρίας με εσωτερική και εξωτερική επικοινωνία
Υποδομή	Διαδίκτυο	Μόνο ιδιωτικά Δίκτυα
Συνεργάτες	Δίκτυα συνεργασιών Εύκολη δέσμευση και αποδέσμευση συνεργατών	Προσωπικό Επιχείρησης και φυσικοί Συνεργάτες

Αναλυτικότερα, τα βασικά χαρακτηριστικά των Εικονικών επιχειρήσεων, σύμφωνα με τον Martens και τους συνεργάτες του (1998) είναι:

Η έλλειψη γεωγραφικών συνόρων, δηλαδή δημιουργούνται δίκτυα επιχειρήσεων ή τμημάτων επιχειρήσεων από διαφορετική γεωγραφική προέλευση. Επίσης, στις Εικονικές Επιχειρήσεις δίνεται ιδιαίτερη σημασία στις ιδιαίτερες ικανότητες-χαρακτηριστικά κάθε συμμετέχοντος στο δίκτυο, δίνοντας τη δυνατότητα στο δίκτυο να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της αγοράς με άριστα προϊόντα είτε υπηρεσίες και ευκολίες προσαρμογής.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της Εικονικής Επιχείρησης είναι η εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών η οποία βασίζεται στη συμβολή δεξιοτήτων και πληροφοριών από όλα τα μέλη του δικτύου για κοινό σκοπό και επίσης υπάρχει η δυνατότητα αποχώρησης είτε εισαγωγής μέλους του δικτύου ανά πάσα στιγμή, έχοντας όλοι ίσα δικαιώματα (Mertens et al., 1998).

2.2.2 Στάδια Λειτουργίας μίας Εικονικής Επιχείρησης

Η λειτουργία μία Εικονικής επιχείρησης, σύμφωνα με τον Folinas και τους συνεργάτες του (2001) ξεκινά με την διαδικασία της “Εναρξης” η οποία περιλαμβάνει την επιλογή της ευκαιρίας, τη σύναψη συμφωνιών, την έρευνα της αγοράς, και την επιλογή των μελών του δικτύου. Ακολουθεί η διαδικασία της “Σύνθεσης”, κατά την οποία επιλέγονται οι συνεργάτες, γίνονται διαπραγματεύσεις και τα συμβόλαια, ανατίθενται οι αρμοδιότητες, και προσδιορίζονται οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Επομένως, γίνεται η σύνθεση του δικτύου και ο καθορισμός των μελλοντικών εργασιών.

Σκοπός όλων αυτών είναι η “Διατήρηση” του δικτύου με σκοπό την αντιμετώπιση των προβλημάτων, κάνοντας τροποποιήσεις και

αναπροσαρμογές. Τέλος, το δίκτυο διαλύεται όταν ολοκληρωθεί ο σκοπός του δικτύου (Folinas et al., 2001).

2.2.3 Η Εικονική Επιχείρηση στον Εκπαιδευτικό Τομέα

Η Εικονική επιχείρηση στον εκπαιδευτικό τομέα, εισάγεται με την έννοια των “παιγνίων επιχειρήσεων” είτε “παιγνίων αποφάσεων” (Business games) τα οποία αποτελούν υποπερίπτωση των παιγνίων προσομοίωσης . Η έννοια αυτή αφορά δραστηριότητες οι οποίες έχουν ως στόχο την καλύτερη λύση, χωρίς να αποτελεί και τελικό εκπαιδευτικό στόχο (Greenblat, 1988).

Στήνοντας “παίγνια επιχειρήσεων”, οι μαθητές σχεδιάζουν πραγματικά μία επιχείρηση, οργανώνοντάς τη δομικά και αποφασίζουν για τη δυναμικότητα της παραγωγής τους, τις τιμές των προϊόντων τους, τον τρόπο λειτουργίας τους και τους οικονομικούς και εμπορικούς στόχους της εταιρίας.

Έχουν επίσης τη δυνατότητα να αλλάζουν την πολιτικής της εταιρίας, αφού αυτή δεν έχει νομική ισχύ και να πειραματιστούν με στρατηγικές και πολιτικές, δίχως να κινδυνεύει η βιωσιμότητά της (Whicker and Sigelman, 1991).

2.2.4 Τύποι Παιγνίων Επιχειρήσεων

Τα “πρώτα επιχειρηματικά παίγνια” ήταν απλοϊκά ως προς τον αριθμό των συμμετεχόντων που λάμβαναν μέρος στις αποφάσεις, ο αριθμός των συμμετεχόντων μπορούσε να είναι μεγάλος και ο αριθμός των προϊόντων αλλά και των αγορών. Τα παίγνια επιχειρήσεων στηρίζονται σε προσωπικούς υπολογιστές, που επιτρέπουν τη γρήγορη και εύκολη εισαγωγή διαχείρισή τους, εύκολα αλλάζουν επιχειρηματικό περιβάλλον και απεικονίζουν γραφικά τα αποτελέσματά τους. Μέχρι τώρα εμφανίστηκαν πολλά νέα παίγνια προσομοίωσης (από κάθε εποχή) (Fritzsche & Burns, 2001).

Σύμφωνα με τον Wolfe (1993) τα επιχειρηματικά παίγνια εξελίχθηκαν ως εξής: Τα παίγνια Επιχείρησης Προσομοίωσης μπορούν να χωριστούν σε κορυφαία παίγνια διαχείρισης και λειτουργικά παίγνια (Wolfe, 1993). Στην κορυφή της διαχείρισης της Επιχείρησης Προσομοίωσης είναι οι ίδιοι οι συμμετέχοντες, οι οποίοι αναλαμβάνουν το ρόλο των διευθυντικών στελεχών και είναι υπεύθυνοι για τη λειτουργία ολόκληρου του οργανισμού (Faria, 2009).

Ένα λειτουργικό παιχνίδι προσομοίωσης δίνει έμφαση σε ένα τομέα της λειτουργίας της επιχείρησης, όπως το μάρκετινγκ, την παραγωγή, ή τα οικονομικά. Η έννοια της προσομοίωσης επικεντρώνεται σε μια μικρή περιοχή της λειτουργίας των επιχειρήσεων. Η έννοια του παιχνιδιού επικεντρώνεται στη διαχείριση της κυκλοφορίας, τη διαφήμιση της διαχείρισης, τη διαχείριση των πωλήσεων, ή του προσωπικού. Είναι ενδιαφέρον ότι, και οι τρεις τύποι επιχειρήσεων χρονολογούνται από τις απαρχές του παιχνιδιού επιχειρήσεων (1932-1956). Με την πάροδο των χρόνων πραγματοποιήθηκαν τεχνολογικές εξελίξεις στα παίγνια επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να εξελιχθούν τα εργαλεία μάθησης και την βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης των επιχειρηματικών παιχνιδιών (Faria, 2009, Wolfe, 1994).

2.2.5 Κατηγορίες Παιγνίων Επιχειρήσεων

Η πρώτη κατηγορία παιχνιδιού επιχείρησης είναι το “Ειδικό”, σύμφωνα με το οποίο λαμβάνονται αποκλειστικά αποφάσεις σε έναν τομέα, ενώ το “Γενικό” αφορά πιο γενικές και τελικές αποφάσεις και εστιάζεται στις πρώτες ύλες και την παραγωγή.

Η Δεύτερη κατηγορία παιχνιδιού επιχείρησης είναι το “Ανταγωνιστικό ή Μη Ανταγωνιστικό”, όπου οι αποφάσεις κάποιων συμμετεχόντων στην επιχείρηση επηρεάζουν τις αποφάσεις είτε όχι και έχει τα χαρακτηριστικά του ανταγωνισμού. Επιπλέον υπάρχει το “Συμμετοχικό ή μη”, σύμφωνα με το οποίο

οι μέτοχοι μαθητές διαχειρίζονται την επιχείρηση απευθείας μέσω του υπολογιστή, ενώ στο μη Συμμετοχική μόνο μέσω του επιβλέποντα καθηγητή.

Κατά το “Ειδικό ή Γενικό” για τη Βιομηχανία παίγνιο αυτοί που έχουν συμμετέχει στη δημιουργία της επιχείρησης καταβάλουν προσπάθεια για την πιστή απεικόνιση της επιχειρηματικής πραγματικότητας, ενώ το Γενικό για τη Βιομηχανία αφορά μόνο τις εργασιακές σχέσεις.

Επιπρόσθετα χωρίζονται σε “Ατομικά ή Ομαδικά”. Το Ντετερμινιστικό ή Στοχαστικό είναι ένα παίγνιο Πιθανότητας και παραμένει Στοχαστικό. Χωρίζονται επίσης σε παίγνια με Κεντρική μονάδα υπολογιστή ή Μικροϋπολογιστή.

Τέλος, χωρίζονται ανάλογα με το βαθμό πολυπλοκότητας, όπου εισάγεται η έννοια της πολυπλοκότητας των μεταβλητών του παιγνίου και η πολυπλοκότητα του μοντέλου, και ανάλογα με τις χρονικές περιόδους (ημέρες/εβδομάδες/έτος) διάρκειας του παιγνίου όπου πραγματοποιούνται οι αλλαγές, οι οποίες πρέπει να απέχουν μία ώρα τουλάχιστον η μία με την άλλη (Biggs and William, 1990).

2.2.6 Δομή και Τρόπος Λειτουργίας των Παιγνίων Επιχειρήσεων

Το Παίγνιο Επιχειρήσεων αποτελεί ένα ολιγοπώλιο εταιρίας, περιλαμβάνοντας 3-6 εταιρίες, όπου τα άτομα που διευθύνουν την κάθε επιχείρηση έχουν στη διάθεσή τους συγκεκριμένο κεφάλαιο υπό μορφή μετρητών χρημάτων, πρώτες ύλες, υποδομές παραγωγής, εξοπλισμό και εμπορικά καταστήματα. Λαμβάνουν αποφάσεις για τις τιμές εμπορίας τους, κοστολογούν τη διαφήμιση και τις τιμές των προϊόντων τους, υπολογίζουν το κόστος προμήθειας της πρώτης ύλης, τις αμοιβές των εργαζόμενων και άλλα.

Όλες οι δράσεις τους πραγματοποιούνται σύμφωνα με τους διεθνείς οικονομικούς δείκτες, τη συνολική ζήτηση, την νομισματική ισοτιμία, τα

αποθέματα και τα ελλείμματα του προϊόντος, το κέρδος και τη ζημία της κάθε επιχείρησης. Ο επιβλέπων του παιγνίου μπορεί να επεμβαίνει και να αλλάζει όποτε θεωρεί αναγκαίο τις παραμέτρους του μοντέλου (Naylor, 1971).

2.2.7 Τρόποι Υλοποίησης Εικονικών Επιχειρήσεων στον Εκπαιδευτικό Τομέα

Ένας τρόπος υλοποίησης των Εικονικών Επιχειρήσεων είναι η Συνεχής προσομοίωση – Μοντέλο συνεχούς χρόνου. Βασική παράμετρος για την λειτουργία της επιχείρησης αυτής είναι ο χρόνος και η σημασία των σχέσεων των μελών σε αυτό το περιβάλλον, όπως και η αδιάκοπη λειτουργία της επιχείρησης κατά τη διάρκεια της ημέρας. Έτσι οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να βιώσουν την εικονική ύπαρξη της επιχείρησης και την πραγματική λειτουργία της.

Η σημασία του χρόνου λειτουργίας για κάθε παίγνιο επιχειρήσεων αφορά άμεσα τη σχέση των συμμετεχόντων, τους προμηθευτές της εταιρίας, τους πελάτες και την αγορά κεφαλαίων, τα οποία και συνδέονται μεταξύ τους. Μεταξύ της προσομοίωσης περιορισμένου χρόνου και της προσομοίωσης συνεχούς ροής υπάρχει ουσιαστική διαφορά ως προς τη διαχείριση και τη λήψη των αποφάσεων. Στη δεύτερη περίπτωση, η λήψη αποφάσεων από κάθε Εικονική Επιχείρηση, όπως και η αποτελεσματικότητά της, προκύπτει από ένα συνδεδεμένο διαδικτυακό περιβάλλον, όπως συμβαίνει και στις πραγματικές επιχειρήσεις. Τα μέλη διαχειρίζονται την εταιρία τους, ελέγχουν τις ενέργειες των υπολοίπων εταιριών και παρακολουθούν διαδικτυακά τις εξελίξεις στους τομείς της αγοράς.

Στην πραγματικότητα δεν είναι δυνατή η πλήρης αντιστοιχία ενός παιγνίου συνεχούς χρόνου με την πραγματικότητα, διότι η αντιμετώπιση επιχειρηματικών ευκαιριών είτε προβλημάτων και ο χρόνος λήψης απόφασης δεν έχει πραγματική υπόσταση, αφού όλες οι συμμετέχοντες εταιρίες παρουσιάζουν και διανέμουν τα στοιχεία αυτά την ίδια χρονική στιγμή. Όμως, οι

επιχειρήσεις μπορούν να ανταποκριθούν άμεσα σε παραπλανητικά σχέδια παραγωγής, μόλις ανακαλυφθούν και επίσης υπάρχει η δυνατότητα πολύ γρήγορης εξέλιξης του προϊόντος, με απώτερες οικονομικές ωφέλειες.

Ένας άλλος τρόπος υλοποίησης των Εικονικών Επιχειρήσεων είναι η Τμηματική προσομοίωση - Μοντέλο περιορισμένου χρόνου (Batch process). Οι πολλές παράμετροι λειτουργίας αυτού του τρόπου λειτουργίας δυσχεραίνουν αυτόν τον τρόπο υλοποίησης, καθιστώντας δύσκολη τη λήψη αποφάσεων, καθιστώντας αδύνατη την εκτίμηση των αποτελεσμάτων. Αυτό οδηγεί στη δημιουργία κενών ως προς το αντικείμενο μελέτης, ως αποτέλεσμα λάθη στην προσομοίωση μίας Εικονικής Επιχείρησης ή ενός επιχειρηματικού παιχνιδιού, όντας σε λάθος βάσεις και δίχως ουσιαστικό όφελος για τους εμπλεκόμενους.

Τα προβλήματα αυτά, έλυσε η τμηματική προσομοίωση με το μοντέλο περιορισμένου χρόνου, το οποίο αποτελείται από μεταβλητές παραμέτρους και δραστηριότητες συγκεκριμένου χρόνου και όχι συνεχείς διαδικτυακές δραστηριότητες. Αυτό είναι το κατάλληλο για εκπαιδευτικούς σκοπούς σε μαθητές, φοιτητές αλλά και στελέχη επιχειρήσεων όπου ο διαθέσιμος χρόνος ενασχόλησης με το δίκτυο είναι περιορισμένος. Μέσω ενός συγκεκριμένου ρόλου που έχει ο κάθε εμπλεκόμενος, αλλά και ομαδικής δουλειάς, αποκομίζονται άμεσα γνωστικά οφέλη.

Αυτού του τύπου η προσομοίωση αποτελείται από κύκλους, ο κάθε ένας από τους οποίους καλύπτει ένα τομέα γνωστικού αντικειμένου και εφαρμόζεται σε τρία στάδια: α) Κατά το στάδιο της Ανάπτυξης παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο και το αντικείμενο που αφορά τον κάθε τομέα της επιχείρησης. β) Ακολουθεί το στάδιο της προετοιμασίας, όπου οι συμμετέχοντες επιλύουν ένα πρόβλημα είτε επιλύουν το σύνολο των προβλημάτων της επιχείρησης. γ) Τέλος, κατά το στάδιο της παρουσίασης διατυπώνονται οι απόψεις των ομάδων όσον αφορά τη χρήση εποπτικών μέσων για την επίλυση των προβλημάτων. Ακολουθεί η αξιολόγηση και η καθοδήγηση από τους υπεύθυνους κάθε φορά (Biggs and William, 1990).

Κεφάλαιο 3

Εικονικές Επιχειρήσεις Αγροτροφίμων

Στο Επαγγελματικό Λύκειο Μύρινας της Λήμνου υλοποιήθηκαν προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας για τέσσερα συνεχή έτη με τη δημιουργία Εικονικών Επιχειρήσεων Αγροτροφίμων.

Το κοινωνικό οικονομικό περιβάλλον που διαμορφώθηκε από την οικονομική κρίση έδωσε αφορμές για προβληματισμό σε θέματα παιδείας και κυρίως στους καθηγητές των οικονομικών μαθημάτων. Νέες έννοιες οικονομικών έγιναν ευρύτερα γνωστές και νέοι προβληματισμοί διατυπώθηκαν στα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) σε σχέση με την ανεργία και την επαγγελματική αποκατάσταση, η οποία είναι στενά συνδεδεμένη με την επαγγελματική εκπαίδευση. Άρχισαν να πληθαίνουν οι φωνές για την επιστροφή στη γεωργική παραγωγή με παραδοσιακές καλλιέργειες, νέες μεθόδους , γνώσεις και καινοτομικά-ανταγωνιστικά προϊόντα. Το Υπουργείο Παιδείας , μέσω των ΚΕΣΥΠ πρόσθεσε νέα θέματα στα προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας με έμφαση στην επιχειρηματικότητα.

Μελετήθηκαν προγράμματα επιχειρηματικότητας άλλων σχολείων, όπως αυτά που εκπονήθηκαν στη Σιβιτανίδειο Δημόσια Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων, στο Επαγγελματικό Λύκειο Καλλονής Μυτιλήνης και σε άλλα Δημόσια Σχολεία και προέκυψε η πρώτη ιδέα για ένα πρόγραμμα Εικονικής Επιχείρησης με έμφαση στο Αγροτρόφιμο.

3.1 Μελέτη Περίπτωσης 1- Το Κρίταμο

Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2010-2011 ξεκίνησε η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας εικονικής επιχείρησης . Το εγχείρημα εντάχθηκε στα προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας με τίτλο : «Το Ελληνικό Επιχειρηματικό Δαιμόνιο: το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον».

Στο πρώτο στάδιο οι εθελοντές καθηγητές και μαθητές μελέτησαν περιπτώσεις επιτυχημένων ελλήνων επιχειρηματιών στο παρελθόν, και γνώρισαν επιχειρηματίες του σήμερα μέσα από την παρακολούθηση διαλέξεων που πραγματοποιούσε στον τόπο τους η Πανεπιστημιακή Σχολή Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής (ΤΕΤΔ) του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Όλες οι σχετικές δραστηριότητες του ΤΕΤΔ με το ΕΠΑΛ Μύρινας, υλοποιούνται με την συμμετοχή, και την διασύνδεση του Γραφείου Διασύνδεσης (παράρτημα Λήμνου) του Πανεπιστημίου Αιγαίου, που δραστηριοποιείται στην Λήμνο. (<http://www.fns.aegean.gr/index.php/synergasia-foreis-m/kpp-foreis-m/epal-murinas-m>) Οι μαθητές πήραν συνεντεύξεις από τους επιχειρηματίες και συζήτησαν μαζί τους προβληματισμούς επαγγελματικού προσανατολισμού.

Στο δεύτερο στάδιο , με τη μέθοδο του καταιγισμού ιδεών αποφασίστηκε η δημιουργία μιας Εικονικής Επιχείρησης με σκοπό τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων από κρίταμα. Η επιχείρηση ονομάστηκε «Λημνίων Γεύσεις, τα κρίταμα» και το προϊόν της ήταν τουρσί από κρίταμα. (Παράρτημα Α.1)

Δουλεύοντας με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο , οι μαθητές γνώρισαν όλη τη διαδικασία της παραγωγής ενός προϊόντος καθώς και την τυποποίηση, συσκευασία, μάρκετινγκ, μέχρι να φτάσει στον τελικό καταναλωτή.

Χρησιμοποίησαν τις θεωρητικές γνώσεις που είχαν από τα οικονομικά μαθήματα που διδάσκονται κάνοντας πράξη με τη φαντασία τους και την

εργατικότητά τους ένα πρωτοφανές εγχείρημα για όλους. Το μόνο κίνητρο ήταν η χαρά της δημιουργίας. Δεν υπήρξαν εκδρομές ή άλλα χρηματικά κίνητρα .

Πρώτο σημαντικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι η ανάγκη για περισσότερη πράξη από θεωρία ,ειδικά στα επαγγελματικά σχολεία, ώστε να γίνονται πιο χαρούμενα και οι γνώσεις που αποκομίζουν οι μαθητές πιο χρήσιμες.

Το υλικό που κατέγραψαν οι μαθητές και παρουσίασαν σε δημόσια ανοιχτή παρουσίαση στην τοπική κοινωνία ανέφερε μεταξύ άλλων:

«Από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, αδιάκοπα, οι Έλληνες ασχολούνταν με το εμπόριο. Μαθαίνουμε από τον «Οικονομικό» του Ξενοφώντα ότι στην αρχή του πελοποννησιακού πολέμου , οι μικροκαλλιεργητές που διώχτηκαν από τη γη τους στράφηκαν σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες , όπως στη βιοτεχνία.

Αρχές του 18ου αιώνα οι Έλληνες μαζί με τους Αρμένιους και τους Εβραίους ,κρατούσαν τα ηνία στο εμπόριο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι Έλληνες ,ως παραδοσιακός λαός της θάλασσας, κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος του εμπορικού στόλου.Στα μέσα του 18ου αιώνα οι Έλληνες έμποροι , ιδρύουν υποκαταστήματα σε όλες τις πόλεις της Κεντρικής Ευρώπης, που αποτελούν σημαντικά κέντρα εμπορίου (Βιέννη, Τεργέστη, Μασσαλία κ.λπ.), ενώ παράλληλα επενδύουν στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα.Τέλος του 18ου αιώνα γεννιέται κατά κάποιο τρόπο η αστική τάξη στον Ελλαδικό χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στα νησιά (Ύδρα, Σπέτσες, Ψαρά) και σε ορισμένα παράκτια χωριά και κωμοπόλεις (όπως Γαλαξίδι) οι προεστοί μετασχηματίζονται σε εμπόρους και εφοπλιστές. Γύρω στα 1800 περισσότερο από 2.000 εμπορικά σκάφη κατασκευάστηκαν στα λιμάνια της Ελλάδας.

Από το 1862 και μετά, στο Ελληνικό κράτος, υπάρχει κάποια πολιτική σταθερότητα που επιτρέπει στην οικονομία να ορθοποδήσει και να αναπτυχθεί. Δρόμοι, λιμάνια, ο Ισθμός της Κορίνθου, το πρώτο Σιδηροδρομικό Δίκτυο, κατασκευάζονται και χάρη σ' αυτά ανθίζει το εμπόριο και δημιουργούνται οι πρώτες μεγάλες εμπορικές οικογένειες. Παράλληλα εμφανίζεται η πρώτη ελληνική ελαφρά βιομηχανία, κυρίως στον τομέα του καπνού και της υφαντουργίας. Ανάμεσα στο 1915 και 1931 οι εξαγωγές καπνών και σταφίδας αποτελούν το 70% των εξαγωγών της χώρας.

Στην Ελληνική ιστορία συναντάμε πολλά παραδείγματα ελλήνων εμπόρων που διέπρεψαν τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Ο Ιωάννης Βαρβάκης που έδωσε το όνομά του στη Βαρβάκειο Αγορά, το 1780 περίπου, ασχολήθηκε με επιχειρήσεις όπως ενοικίαση αμπελώνων, εμπορία κρασιού και απόσταξη οινοπνευματωδών (ρακί, βότκα), κεραμοποιία, εκμετάλλευση αλυκών και εμπόριο αλατιού, πλοιοκτησία και θαλάσσιες-ποτάμιες μεταφορές (ως πλοιοκτήτης 10 μεταφορικών πλοίων) και, τέλος, τις πασίγνωστες αλιευτικές επιχειρήσεις με την παραγωγή, συντήρηση, τυποποίηση, και εμπορία στο χαβιάρι. Η επιτυχημένη οργάνωση δικτύων εσωτερικού και εξωτερικού εμπορίου (Ρωσία, Τουρκία, Περσία, Μεσόγειος) των προϊόντων αυτών υπήρξε σημαντική πηγή κερδοφορίας.

Ο συνεταιρισμός που ιδρύθηκε στα Αμπελάκια το 1780, και είναι ο πρώτος συνεταιρισμός στον κόσμο, έκανε πωλήσεις και πέρα από την Ελλάδα, όπως στη Βιέννη, στο Λονδίνο και αλλού με το κόκκινο βαμβακερό νήμα που επεξεργαζόταν και έβαφε με τη ρίζα αλζαρίνος, που σημαίνει τούρκικο ερυθρό. Το νήμα αυτό χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι για να φτιάχνουν τα φέσια τους και οι Αυστριακοί για τις στολές του στρατού τους.

Μια ξεχωριστή περίπτωση ελληνικής επιχείρησης που κατόρθωσε να κατοχυρώσει το προϊόν της όχι μόνο στην ελληνική αλλά κυρίως στη διεθνή αγορά ως «ειδική κατηγορία» με την επωνυμία των ιδρυτών της είναι η

βιομηχανία του κονιάκ Μεταξά , που ίδρυσε το 1885 το πρώτο της εργοστάσιο στον Πειραιά, την πόλη που ονομάστηκε το «ελληνικό Μάντσεστερ» .

Το 1841, όταν τα σύνορα της Ελλάδας έφταναν μέχρι την Άρτα και το Βόλο, γεννήθηκε στην καρδιά της «νεαρής» ακόμα πρωτεύουσας Αθήνας των μερικών δεκάδων χιλιάδων κατοίκων, ένα κατάστημα που θα άλλαζε τις συνήθειες όλων .Το «Γλυκισματοποιείον» της οικογένειας Παυλίδη .

Στον Σπυρίδωνα Παυλίδη, στο ταξίδι του στη Νεάπολη της Ιταλίας και σε ένα μύλο καφέ χρωστάμε, σήμερα, την πιο αγαπημένη μας σοκολάτα που μας δένει με την Ιστορία της Ελλάδας. Η πρώτη ελληνική σοκολάτα παρασκευάζεται στο εργαστήριο του Παυλίδη ως ρόφημα .Το 1876 ξεκινάει η λειτουργία της επιχείρησης στο εργοστάσιο της οδού Πειραιώς, στο οποίο βρίσκεται μέχρι και σήμερα.

Ας μην ξεχνάμε τον Ωνάση και πολλούς έλληνες που διαπρέπουν με τις ελληνικές πολυεθνικές ναυτιλιακές επιχειρήσεις τους. Το μεγαλύτερο φορτηγό πλοίο στον κόσμο σήμερα ανήκει στην ελληνική εταιρεία του κ. Κωνσταντακόπουλου « COSTA MARE».Ελληνικές επιχειρήσεις θα συναντήσουμε σε όλο τον κόσμο . Χαρακτηριστικές είναι εκείνες που ασχολούνται με το φαγητό (ταβέρνες ,εστιατόρια) αλλά και άλλες όπως τα ελληνικά βυρσοδεψία «ΝΑΟΥΣΑ» στη Λατινική Αμερική και συγκεκριμένα στην Ουρουγουάη , καθώς και το βυρσοδεψίο «MERIDA» στη Βενεζουέλα.Ένας κρητικός από το Ηράκλειο ο κ. Πατεράκης δημιούργησε στις Φιλιππίνες το «Υγεία Μέντικαλ Σέντερ».Ο Λημνιός Mr Pitas ,Παναγιώτης Χαλαμανδάρης δημιούργησε στη Νότια Αφρική μια τεράστια βιομηχανία εστιατορίων ταχείας εστίασης, που αποτελείται από 2.100 καταστήματα, τα οποία βρίσκονται στην Αφρική, και στην Αγγλία.

Σε μια συνάντηση επενδυτών στη Νέα Υόρκη ,ρωτήσανε τον έλληνα εφοπλιστή κ. Βαφειά Νίκο ποιος είναι ο «μυστικός κώδικας» ενός πετυχημένου εφοπλιστή.

Και απάντησε το εξής: το πρώτο είναι το DNA , το δεύτερο η εμπειρία , το τρίτο η φιλοδοξία και το τέταρτο η εργατικότητα.

Η δική μας εμπειρία , που αποκτήθηκε από την παρακολούθηση των διαλέξεων του Πανεπιστημίου Αιγαίου που γίνανε αυτή τη χρονιά, μας οδήγησε στη σκέψη να ιδρύσουμε τη δική μας εικονική επιχείρηση , στα πλαίσια του προγράμματος Αγωγής Σταδιοδρομίας , του σχολείου μας ΕΠΑΛ ΜΥΡΙΝΑΣ.

Ακούσαμε έλληνες επιχειρηματίες αλλά και ειδικούς ,ειδικά για το χώρο των τροφίμων , να μας λένε για τις επιχειρήσεις τους, τα προϊόντα τους, τους τρόπους παραγωγής και διανομής τους .Ονόματα όπως ο κ. Πήττας από το μέλι Αττική, ο κ. Μανδάλας από τη μαστίχα Χίου, μας μιλήσανε για τα οράματά τους και για το θεσμό των οικογενειακών επιχειρήσεων (μικρών και μεγάλων) που είναι η ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας.

Μάθαμε ότι οι καλύτερες ιδέες είναι αυτές που υλοποιούνται. Γι αυτό και εμείς κάναμε πράξη τη σκέψη μας και ιδρύσαμε την οικοτεχνία :«ΛΗΜΝΙΩΝ ΓΕΥΣΕΙΣ , τα κρίταμα».

Στην επιχείρησή μας εργάζεται οκταμελής ομάδα με μεράκι και υπευθυνότητα και στόχο την άριστη ποιότητα ,αλλά και με αντιλήψεις σχετικές με τη μεγάλη αξία των βιολογικών προϊόντων και τη γενικότερη ανάγκη για διαφορετική αντιμετώπιση και προστασία της φύσης. Παρασκευάζουμε το τουρσί από κρίταμα και τα υλικά που χρησιμοποιούμε εκτός από τα κρίταμα , τα οποία συλλέγουμε από διάφορα μέρη του νησιού, είναι ξύδι , αλάτι , νερό και λίγο λάδι.

➤ Γιατί επιλέξαμε αυτό το προϊόν.

Είναι ένα από τα αρχαιότερα εδέσματα αυτής της γης. Είναι φυτό γνωστό από την αρχαιότητα για τις θεραπευτικές του ιδιότητες.Το βρίσκουμε με τη μορφή εκχύματος, χυμού, βάμματος, αιθέριου ελαίου, σιροπιού και φαρμακευτικού οίνου. Περιέχει μεταλλικά άλατα, υψηλής ποιότητας αντιοξειδωτικές ουσίες, λιπαρά οξέα ωμέγα-3, ιώδιο και βιταμίνες (πλούσιο σε βιταμίνη C). Τα

συστατικά αυτά συστήνονται από τους διατροφολόγους ως ορεκτικά και τονωτικά.

Οι σπόροι του φυτού έχουν μεγάλη ομοιότητα με το κριθάρι, γι' αυτό οι αρχαίοι Έλληνες το ονόμαζαν «κρίθμον». Ο Διοσκουρίδης και ο Πλίνιος είχαν σε μεγάλη εκτίμηση το κρίταμο. Από τα χρόνια του Ιπποκράτη θεωρούνταν ως ένα από τα φυσικά γιατρικά. Στη φαρμακευτική χρησιμοποιείται ως ορεκτικό, διουρητικό, καθαρυστικό του αίματος και ευεργετικό στο συκώτι. Ο Σαίξπηρ, στο βασιλιά Λιρ, με αφορμή το κρίταμο κάνει αναφορά στον αγροτικό κόσμο που κατόρθωνε να ζει μαζεύοντάς το με κίνδυνο της ζωής του από τους πιο απόκρημνους Λευκούς Βράχους του Ντόβερ.

Από το 16ο αι. το κρίταμο άρχισε να διεκδικεί σοβαρό μερίδιο στις διατροφικές συνήθειες των Ευρωπαίων. Γύρω στο 19ο αιώνα το κρίταμο άρχισε να γίνεται και εξαγωγίμο είδος με πρωτοβουλία των παράκτιων λαών της Μεσογείου. Κάτι που ξεκίνησε από τις συνήθειες των θαλασσοπόρων να κουβαλούν μαζί τους μεγάλες ποσότητες κρίταμου ως αντίδοτου για το σκορβούτο και άλλες αρρώστιες των ναυτικών.

Σήμερα χρησιμοποιείται και στην βιομηχανία των καλλυντικών ως βασικό συστατικό για την δημιουργία κρεμών προσώπου, μιας και η δράση του κατά του αντιοξειδωτικού στρες συμβάλλει στην διατήρηση της νεανικής επιδερμίδας. Ακόμα, σε μορφή γέλης (gel), είναι ιδανικό για μασάζ στο πρόσωπο και τον λαιμό ως καθαρυστικό και αναζωογονητικό για το δέρμα. Σε μορφή κρέμας είναι εξαιρετικό για την περιοχή των ματιών. Βοηθά στη μείωση των λεπτών ρυτίδων και των σκοτεινών κύκλων γύρω από τα μάτια. Σε μορφή εκχυλίσματος είναι βακτηριοκτόνο και καταπολεμά την πυτιρίδα.

Ακόμη και σήμερα, όπως και στην αρχαία Ελληνική κουζίνα, το κρίταμο σερβίρεται στις παραθαλάσσιες περιοχές, συνήθως με το όνομα «αρμύρα». Το τουρσί του συνοδεύει ευχάριστα θαλασσινά μεζεδάκια. Οι βλαστοί και τα άνθη

του γίνονται ομελέτα. Χρησιμοποιείται σε σαλάτες όπως χωριάτικη και πατατοσαλάτα .Είναι συνοδευτικό κρεάτων και ψαριών. Συνοδεύει άριστα τη Λημνιακή φάβα και είναι ωραιότατος μεζές για το ούζο και το κρασί της Λήμνου .

Οι Έλληνες πολίτες σε ποσοστό 53% δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην προσήλωση της επιχείρησης, στην σωστή και ποιοτική παραγωγική διαδικασία και επιχειρηματική λειτουργία. Δηλαδή , ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες σε όσο το δυνατό χαμηλές τιμές, που δεν βλάπτουν το περιβάλλον και την υγεία των καταναλωτών και με υλικά που έχουν παραχθεί με κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο και σεβασμό προς το περιβάλλον. Εμείς κάναμε το τουρσί μας με τα πιο αγνά υλικά με σεβασμό στη φύση και στον καταναλωτή. Θα το δειγματίσουμε δωρεάν στις ταβέρνες του νησιού για να το γνωρίσουν όλοι και θα δημιουργήσουμε ένα δίκτυο ηλεκτρονικών πωλήσεων μέσω μιας ιστοσελίδας . Σκοπός μας είναι να το ταξιδέψουμε και στο εξωτερικό. Γι αυτό θα το δειγματίσουμε σε ελληνικά εστιατόρια γκουρμέ στις μεσογειακές χώρες όπως Ιταλία ,Ισπανία Γαλλία όπου η γεύση του θα είναι πιο κοντά στις δικές τους.Θα το τοποθετήσουμε στα ράφια καταστημάτων με βιολογικά προϊόντα και σε ντελικατέσεν. Σκεφτόμαστε να προτείνουμε, μέσω της ιστοσελίδας μας, τη διαδικασία συλλογής του κρίταμου και παραγωγής του ως τουρσί , σαν ένα τρόπο εναλλακτικού τουρισμού για τους επισκέπτες της Λήμνου. Δηλαδή, αντί κάποιος να αγοράζει έτοιμο το βαζάκι με το τουρσί να συμμετέχει σε όλη τη διαδικασία παρασκευής του με ένα σχετικό αντίτιμο. Είμαστε σίγουροι ότι θα το χαρεί όπως κι εμείς. Γιατί τη χαρά τη φέρνει η δημιουργία .Μη μας ρωτήσετε τι θα κερδίσουμε και πόσα; Αφήστε μας λίγο να ονειρευτούμε. Το δικαιούμαστε. Πάντα βέβαια με σεβασμό στη φύση που μας το δίνει.»

Το δεύτερο σημαντικό συμπέρασμα που προέκυψε από την παραπάνω προσπάθεια είναι το γεγονός ότι η τοπική επιχειρηματική και όχι μόνο κοινότητα ενδιαφέρθηκε για ένα τέτοιο προϊόν.

Η Πανεπιστημιακή Σχολή ΤΕΤΔ έκανε ερευνητικές προσπάθειες για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών καλλιέργειας του κρίταμου.

Η εν λόγω δραστηριότητα είχε θετική απήχηση πανελλαδικά, και ως αποτέλεσμα έτυχε της αποστολής εγγράφου συγχαρητηρίων για την πρωτοβουλία και για την βράβευση του Τ.Ε.Τ.Δ. από την υπουργό παιδείας εκείνο τον διάστημα κ. Άννα Διαμαντοπούλου .

Ένα τρίτο συμπέρασμα αποτέλεσε η ανάγκη χρηματοδότησης τέτοιων προγραμμάτων. Το Υπουργείο Παιδείας δεν χρηματοδοτεί αυτά τα προγράμματα και τα σχολεία με τους μικρούς προϋπολογισμούς προσπαθούν να καλύψουν τα λειτουργικά τους έξοδα. Η τοπική Ένωση Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΕΛΜΕ Λήμνου), αποφάσισε τη δημιουργία ενός **φεστιβάλ μαθητικής δημιουργίας** στη διάρκεια του οποίου όλα τα σχολικά προγράμματα θα παρουσιάζονται στην τοπική κοινωνία σε συνεργασία με το Δήμο, ο οποίος παραχωρεί τις κατάλληλες αίθουσες όπως το δημοτικό κινηματοθέατρο της πόλης και ο Οργανισμός Εκπαίδευσης Πολιτισμού και Αθλητισμού του Δήμου θα χρηματοδοτεί τις εν λόγω δραστηριότητες.

3.2 Μελέτη Περίπτωσης 2 – Η Τσουκνίδα

Η εμπειρία του προηγούμενου έτους και η διάχυση των μαθησιακών αποτελεσμάτων από τους ίδιους τους μαθητές οδήγησε σε ένα δεύτερο πρόγραμμα επιχειρηματικότητας στο σχολικό έτος 2011-2012 με αφορμή τα προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας. Πήραν μέρος μαθητές όλων των τάξεων του Λυκείου, Α', Β' και Γ' τάξη και των ειδικοτήτων Οικονομίας και Διοίκησης και Πληροφορικής. Στο Δημόσιο Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ) οι μαθητές φοιτούν σε τομείς και ειδικότητες .Στο ΕΠΑΛ Μύρινας οι τομείς που λειτουργούν είναι δύο, αυτός της Πληροφορικής και αυτός της Οικονομίας και Διοίκησης.

Η συνεργασία της ΕΛΜΕ με το Δήμο συνεχίστηκε και εξασφαλίστηκε η χρηματοδότηση της δραστηριότητας.

3.2.1 Η Ανάγκη για Καινοτομία

Η αξιολόγηση του προηγούμενου προγράμματος και η εμπειρία που αποκτήθηκε από τη βιωματική μάθηση οδήγησε στην ανάγκη για καινοτομία.

Παρατηρήθηκε και από τους εκπαιδευτικούς και από τους μαθητές κατά την αξιολόγηση του προγράμματος του προηγούμενου έτους ότι το προϊόν που θα δημιουργούν πρέπει να έχει στοιχεία καινοτομίας ώστε να γίνει αρεστό και ανταγωνιστικό. Οι πρώτες ύλες να βρίσκονται εύκολα στην τοπική κοινότητα ώστε να αξιοποιηθούν τοπικά αγροτικά προϊόντα και να τους δοθεί η ευκαιρία να αποκτήσουν νέα χαρακτηριστικά και χρησιμότητα. Και κυρίως να αρχίσει η τοπική κοινωνία να προβληματίζεται πάνω σε θέματα καινοτομίας που σχετίζονται με το αγροτρόφιμο και τη νεανική γεωργική επιχειρηματικότητα .

Στο επιχειρηματικό περιβάλλον η καινοτομία και η δημιουργικότητα έχουν εξαιρετική σημασία. Οι επιχειρήσεις πρέπει να επενδύουν στους τομείς της Έρευνας και της Ανάπτυξης (Research and Development- R&D). Τα τμήματα αυτά ονομάζονται για συντομία E&A. Δυστυχώς, στην Ελλάδα υπάρχει ένα μεγάλο κενό ανάμεσα στο «γνωρίζω» και «πράττω» (know-do gap).

Οι συγκρίσεις δείχνουν ότι η Ελλάδα γενικά υστερεί στις περισσότερες πτυχές καινοτομίας, με κατατάξεις σημαντικά κάτω από τις μικρές χώρες που ξεχωρίζουν. Αυτό κάνει ιδιαίτερα δύσκολη την προσπάθεια για βελτίωση γιατί πρέπει να γίνουν αλλαγές ταυτόχρονα σε πολλούς τομείς. Ιδιαίτερα χαμηλές είναι οι επιδόσεις της σε δαπάνες E&A, καινοτόμο δυνατότητα των επιχειρήσεων, εμπορικά σήματα και πατέντες.

Αισθητή είναι επίσης η υστέρηση σε επίπεδο σύνδεσης Πανεπιστημίου-Βιομηχανίας, η ευκολία ίδρυσης επιχειρήσεων και οι υποδομές τεχνολογίας.

Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι δε φαίνεται να υπάρχει δυναμική σύγκλισης προς το μέσο κοινοτικό επίπεδο. Αντίθετα άλλες μικρές χώρες έχουν κάνει σημαντικά βήματα βελτίωσης της θέσης τους τα τελευταία χρόνια.

Ωστόσο, η Ελλάδα φαίνεται να έχει σχετικά υψηλούς δείκτες ως προς ορισμένα σημεία. Για παράδειγμα, φαίνεται να είναι σχετικά ανοιχτή σε νέες ιδέες, αλλά υστερεί στο τελικό αποτέλεσμα, την εφαρμογή των ιδεών.

Η συμμετοχή του πληθυσμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι υψηλή, όπως και η διαθεσιμότητα επιστημονικού προσωπικού, που όμως σήμερα φαίνεται να εγκαταλείπει σιγά σιγά τη χώρα. Αυτοαναιρείται όμως σε ένα βαθμό από τη χαμηλή ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, σύμφωνα πάντα με τους σχετικούς δείκτες.

Η εποχή μας είναι πρόσφορη για καινοτομίες. Η επιλογή της ποιότητας έναντι της ποσότητας, η αξιοποίηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε συνδυασμό με την ένταξη της χρήσης του διαδικτύου σε όλες τις επιχειρηματικές λειτουργίες δημιουργούν μια νέα επιχειρηματική κουλτούρα, τη «νέα επιχειρηματικότητα» που συντίθεται από:

- τη στροφή σε εξειδικευμένα προϊόντα και υπηρεσίες
- την περιβαλλοντικά φιλική επιχειρηματική δραστηριότητα
- τη χρήση των νέων τεχνολογιών και ειδικότερα του διαδικτύου και των εφαρμογών του. Οι ΤΕΠ μπορούν και πρέπει να αποτελέσουν τα βασικά εργαλεία για την ανάπτυξη της έρευνας, τη συνεχή οργανωσιακή βελτίωση, τη μείωση του κόστους, τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας, την απλοποίηση και την ευελιξία, την οργάνωση των δομών και των διεργασιών όλων των επιχειρήσεων καθώς και του κράτους.

- τη διεύρυνση των επιχειρηματικών δυνατοτήτων των μικρών επιχειρηματιών, αυτοαπασχολούμενων, γυναικών, ανέργων, νέων, ΑμΕΑ, κατοίκων απομακρυσμένων και νησιωτικών περιοχών, μέσω της συμμετοχής τους στην κοινωνία της πληροφορίας και το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ένα επιχειρηματικό σχέδιο για να αποδώσει απαιτεί αποτελεσματική υλοποίηση. Αυτή με τη σειρά της απαιτεί, από τη μία, την ανάπτυξη, την κινητοποίηση και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και από την άλλη την αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών. Οι πολίτες ως εργαζόμενοι πρέπει να κατανοήσουν, ότι η επιχειρηματικότητα αφορά τον καθένα, αφού σημαίνει καινοτομία, αποτελεσματική υλοποίηση των πόρων, νέες ιδέες και λύσεις, συνεχείς βελτιωτικές αλλαγές.

Ο συνδυασμός της επιχειρηματικότητας, του ανθρώπινου δυναμικού και των νέων τεχνολογιών αποτελεί το κλειδί, τη μόνη διέξοδο από την κρίση και τη μόνη πηγή αισιοδοξίας για το μέλλον της χώρας.

3.2.2 Η Εικονική Επιχείρηση της Τσουκνίδας

Η εμπειρία δίδαξε ότι υπάρχει ανάγκη για καλύτερη προετοιμασία. Το ΚΕΣΥΠ μας εφοδίασε με πληροφορίες χρήσιμες για τον επαγγελματικό προσανατολισμό και με βοηθήματα ανάπτυξης σταδιοδρομίας. Μας οδήγησε στη χρήση εργαλείων από τον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ) που εποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας έρευνας και Θρησκευμάτων.

Το νέο στοιχείο που προστέθηκε ήταν οι μαθητές πριν την έναρξη της εικονικής επιχείρησης να δουλέψουν τα ερωτηματολόγια του ΕΟΠΠΕΠ όπως το Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης Επιχειρηματικών Ικανοτήτων (Ερωτήσεις

Αυτοανάλυσης).

http://www.eoppep.gr/teens/index.php/voithimata_anaptyxis/26-thematikoi_katalogoi/89-erotimatologio_axiologisis). (Παράρτημα Β.1)

Ο τίτλος που επιλέχτηκε από τα προτεινόμενα προγράμματα του ΚΕΣΥΠ ήταν : « Καινοτομώ και Επιχειρώ στον τόπο μου, γιατί θέλω να παραμείνω και να εργαστώ σ' αυτόν».

Στην τελική παρουσίαση της παραπάνω δραστηριότητας οι μαθητές εξήγησαν οι ίδιοι γιατί επιλέξαν το πρόγραμμα και πως δούλεψαν στη διάρκεια του.

Συγκεκριμένα ανέφεραν τα εξής: «**Πως επιλέξαμε το πρόγραμμα;** Τα κίνητρό μας δεν ήταν ούτε κάποια εκδρομή ,ούτε βραβεία ή χρήματα παρά μόνο η περιέργεια και η αφορμή για δημιουργία .Ακούγαμε από παντού απαισιόδοξα λόγια για την οικονομική κρίση , την ανεργία, τα αδιέξοδα , τους μονόδρομους .Είδαμε όμως ότι η φύση δίνει πάντα λύση. Δεν υπάρχουν αδιέξοδα εκεί .Υπάρχουν μόνο εποχές που εναλλάσσονται κάτι σαν τους οικονομικούς κύκλους. Έτσι αποφασίσαμε να βγούμε από την « ύφεση της στιγμής» επιλέγοντας να ασχοληθούμε με ένα ζιζάνιο που λέγεται τσουκνίδα.

Είναι ένα παρεξηγημένο φυτό του τόπου μας. Διαβάσαμε ότι σε μερικές περιοχές κάποια είδη έχουν μεγάλη οικονομική σημασία. Για παράδειγμα ,από ένα είδος τσουκνίδας στην Ασία λαμβάνονται κλωστικές ίνες από τον βλαστό για την παραγωγή υφασμάτων ενώ αποξηραμένες τσουκνίδες δίνονται σαν τροφή σε ζώα.

Την πρώτη επαινετική αναφορά στον ποιητικό λόγο την βρίσκουμε στον ρωμαίο ποιητή Κατούλ (Catull) (το 57 μ.Χ.), ο οποίος αναφέρει ότι γιατρεύει βήχα και συνάχι. Αλλά και ο Διοσκουρίδης, Έλληνας γιατρός του 1ου μ.Χ. αιώνα γιάτρευε με τον ίδιο τρόπο τις άνω αναφερόμενες ασθένειες κάτι που γίνεται και

σήμερα. Στον Μεσαίωνα τοποθετούσαν την τσουκνίδα στα ούρα του ασθενή. Αν έμεινε μέρα και νύχτα πράσινη και κρατούσε το σχήμα της, τότε ο ασθενής είχε καλές προϋποθέσεις σύντομα να γιατρευτεί. Αν έχανε το χρώμα της και μαζευόταν, τότε η κατάστασή του ήταν άσχημη.

Ο μεγάλος λόγιος Φούκς (Fuchs) συμβούλευε: “Ο χυμός του μαζί με αλισίβα καταπολεμεί την τριχόπτωση” πουλούσε δε μια αλοιφή από λίπος Αρκούδας και φύλλα τσουκνίδας ως φάρμακο για την ποδάγρα και για τους πόνους των άκρων γενικότερα. Στα μοναστήρια δε της κεντρικής Ευρώπης θεωρούσαν την βρώση βρασμένης τσουκνίδας ως καθαρτικό του στομάχου και του πεπτικού συστήματος.

Το επίσημο βιολογικό της όνομα *Urtica* προέρχεται από το λατινικό ρήμα *urere* = καίω. Το όνομά της αυτό της το έδωσε ο Πλίνιος. Αναφέρεται στην αρχαιότητα ακόμα από τον Χρύσιππο, τον Αριστοφάνη και τον Ησίοδο. Λέγεται ότι οι Ρωμαίοι λεγεωνάριοι τριβόντουσαν με τσουκνίδες για να ζεσταθούν και όταν πήγαν να πολεμήσουν καταχείμενο στη Βρετανία, είχαν μαζί τους σπόρους της, στην περίπτωση που δεν θα την έβρισκαν εκεί. Αργότερα, με τον τρόπο αυτό αντιμετώπιζαν τους πόνους των ρευματισμών.

Η τσουκνίδα υπάρχει παντού και αυτοφύεται σε χέρσα εδάφη . Η άνθηση αρχίζει τον Ιούνιο και διαρκεί μέχρι και τον Σεπτέμβριο. Μαζεύεται όλο το φυτό, την άνοιξη, πριν από την άνθηση. Θα πρέπει να προστατευτούμε με κάποιο τρόπο από την αλλεργία που προκαλεί στο δέρμα μας η επαφή με τις τρίχες της. Πάντως, τα φύλλα της μολόχας καταπραΰνουν το τσούξιμο. Στη μαγειρική χρησιμοποιούνται μόνο τα νεαρά φύλλα της, που βράζονται και προσφέρονται ως σαλάτα ή γίνεται με αυτά πιλάφι ή σούπα, αρωματισμένη με δυόσμο ή τσουκνιδόπιτες καθώς και άλλες πολλές συνταγές που μπορείτε να βρείτε στο διαδίκτυο. Τα ώριμα φύλλα καλύτερα να αποφεύγονται, γιατί είναι ερεθιστικά. Αυτό το παρεξηγημένο φυτό, ίσως λόγω του τσουξίματος που προκαλεί με την αφή, είναι γεμάτο με πολύτιμες ιδιότητες. Το φυτό περιέχει βιταμίνες Α, Β, και C, σίδηρο και άλλα μέταλλα. Είναι αντισπασμωδικό σε περιπτώσεις ρευματισμών

και ισχιαλγίας. Είναι ευεργετικό για το αίμα λόγω των πλούσιων συστατικών του, του σιδήρου, του ασβεστίου, του καλίου, του νατρίου κ.λπ. Η υψηλή περιεκτικότητα σε βιταμίνη C εξασφαλίζει αυξημένη απορρόφηση του σιδήρου, έτσι ο χυμός του φυτού βοηθά στην αντιμετώπιση της σιδηροπενικής αναιμίας. Έχει επίσης τονωτικές, διουρητικές, αντιρρευματικές ιδιότητες και τονώνει την κυκλοφορία. Με το αφέψημα των ριζών και των φύλλων της γίνεται μασάζ στο κεφάλι, όταν το δέρμα του είναι ξηρό, ενώ δρα και στην αντιμετώπιση της πιτυρίδας. Χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία, ενώ εκχύλισμα από τσουκνίδα διεγείρει το αμυντικό σύστημα των φυτών στις ασθένειες και καταπολεμά τις μελίγκρες.

Μετά από τη γνώση ήρθε η δημιουργία. Δημιουργήσαμε την εικονική επιχείρηση «**Τσουκνιδόεσσα**». Πρόκειται για μια οικοτεχνία που απασχόλησε δέκα άτομα και χρησιμοποίησε φθηνές πρώτες ύλες την Λημνιακής φύσης. Τα προϊόντα της είναι :

1. Το τσάι τσουκνίδας
2. Τα «τσουκνάρια»
3. Το πέστο τσουκνίδας

Η επιχείρησή μας με κάθετη παραγωγή δημιούργησε τα τρία προϊόντα της , δουλεύοντας στην ιδέα ,«από το χωράφι στο ράφι». (Παράρτημα Α.2)

Η τοποθέτηση θα ξεκινήσει από τα εστιατόρια και καταστήματα πώλησης τροφίμων στη Δήμο και θα συνεχιστεί με πωλήσεις μέσω διαδικτύου με σκοπό να περάσει τα σύνορα. Πως δουλέψαμε: μαζέψαμε με προσοχή την τσουκνίδα στα τέλη του χειμώνα και αρχές της άνοιξης, ώστε να είναι κατάλληλα τα φύλλα της για μαγειρική χρήση.

- Για το τσάι τσουκνίδας :Αποξηράναμε με φυσικό τρόπο τα φύλλα και αφού τα τρίψαμε προσεκτικά τα συσκευάσαμε σε κατάλληλα φακελάκια για τσάι.

Ετοιμάσαμε μόνοι μας τα κουτάκια όπου τα συσκευάσαμε βάζοντας το αυτοκόλλητο με το logo της εταιρείας μας .

- Για τα τσουκνάρια:Βράσαμε για λίγο τα φύλλα της τσουκνίδας και τα προσθέσαμε στην παραδοσιακή συνταγή για φλομάρια που τη μάθαμε από τις γιαγιάδες μας. Τα υλικά εκτός από την τσουκνίδα είναι το φρέσκο γάλα, τα φρέσκα αβγά και αλεύρι κίτρινο Λημνιό. Δεν χρησιμοποιήσαμε μηχανές αλλά με τον παραδοσιακό τρόπο, ανοίξαμε φύλλα, τα στεγνώσαμε για λίγο, τα κόψαμε σε σχήμα φλομαριού και αφού στεγνώσανε με φυσικό τρόπο , τα συσκευάσαμε στα ειδικά σακουλάκια με το logo μας.
- Για το πέστο τσουκνίδας:Χρησιμοποιήσαμε φύλλα τσουκνίδας πολύ λίγο βρασμένα σε ατμό, τυρί κασκαβάλι, σκόρδο, κουκουνάρι , ελαιόλαδο και λίγα φύλλα δυόσμου. Το συσκευάσαμε σε ατομικές μερίδες .

Έχουμε ετοιμάσει περίπτερο με τα προϊόντα μας και καλέσαμε το κοινό της παρουσίασης να πιεί το τσάι μας, να γευτεί το πέστο μας και να δοκιμάσει τα τσουκνάρια σερβιρισμένα με κασκαβάλι και μούστο , όλα Λημνιά.»

Για τα στοιχεία της διατροφικής αξίας μίλησε ο επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής του Πανεπιστημίου Αιγαίου κύριος Καραντώνης Χαράλαμπος ο οποίος φιλοξένησε τους μαθητές στο εργαστήριο χημείας του πανεπιστημίου στο οποίο και δούλεψαν μετρώντας την υγρασία και άλλα στοιχεία του προϊόντος τους.

Πρώτο συμπέρασμα αποτελεί η διαπίστωση ότι η συνεργασία με το Πανεπιστήμιο έδωσε ώθηση στη δημιουργία , γνώση και αποτελεσματικότητα. Οι μαθητές «αισθάνθηκαν» ως φοιτητές και ένιωσαν πιο υπεύθυνοι.

Δεύτερο συμπέρασμα που έχει να κάνει με το χρόνο .Τα ανωτέρω προγράμματα ξεκινάμε στα σχολεία συνήθως τον Οκτώβριο και τελειώνουν το Μάιο. Εβδομαδιαία ορίζονται δύο ώρες εκτός ωρολογίου προγράμματος. Η εμπειρία έδειξε ότι δεν αρκούν και γεννάται η αναγκαιότητα να εισαχθούν ανάλογες δραστηριότητες στο σχολικό ημερήσιο ωρολόγιο πρόγραμμα ώστε να γίνονται αποτελεσματικότερες μια που τα οφέλη αποδεικνύονται σημαντικά.

3.3 Μελέτη Περίπτωσης 3 – Το Αλάτι

Στο σχολικό έτος 2013-2014 το Υπουργείο Παιδείας ,μετά την αναθεώρηση του προγράμματος σπουδών πρόσθεσε ένα νέο μάθημα στη Β' τάξη της ειδικότητα Οικονομίας και Διοίκησης των Επαγγελματικών Λυκείων, την Ειδική Θεματική Δραστηριότητα με σκοπό οι να κάνουν πράξη τη θεωρία.

Εκμεταλλευτήκαμε αυτή την ευκαιρία και εντάξαμε την εικονική επιχείρηση αγροτροφίμου στο ημερήσιο ωρολόγιο πρόγραμμα .Ωστόσο, το σύνολο ωρών διδασκαλίας, δύο ώρες εβδομαδιαίως , δεν ήταν αρκετό.

Η δραστηριότητα εντάχθηκε και πάλι στο φεστιβάλ μαθητικής δημιουργίας με την υποστήριξη της ΕΛΜΕ Λήμνου και την απαραίτητη χρηματοδότηση από το Δήμο.

Οι μαθητές της Β' τάξης του ΕΠΑ.Λ Μύρινας στο πλαίσιο του μαθήματος της Ειδικής Θεματικής Δραστηριότητας δημιούργησαν την εικονική επιχείρηση με όνομα «**Αλμύρα**», σε μια προσπάθεια ανάδειξης της ανεκμετάλλευτης αλυκής του νησιού.

Κεντρικός άξονας της προσπάθειας ήταν η εφαρμογή θεωρητικών γνώσεων που οι μαθητές αποκομίζουν κατά τη φοίτησή τους στους δύο τομείς που λειτουργούν στο ΕΠΑΛ Μύρινας, στον τομέα Οικονομίας και Διοίκησης και στον τομέα Πληροφορικής.

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε 4 ομάδες-τμήματα της εικονικής επιχείρησης:

1. Τμήμα οικονομικό
2. Τμήμα παραγωγής
3. Τμήμα μάρκετινγκ
4. Τμήμα πληροφορικής

Το κάθε τμήμα δούλεψε με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο και παρουσίασε το πόνημά της.

- Το οικονομικό τμήμα ασχολήθηκε με την ίδρυση, τη μορφή και τη χρηματοδότηση της εταιρίας.
- Το τμήμα παραγωγής δημιούργησε τα προϊόντα της εταιρίας:
  - Σοκολατάκια από αλάτι
  - Κρέμα απολέπισης σώματος
  - Πουγκιά με αλάτι της αλυκής
  - Βαζάκια γυάλινα με αλάτι της αλυκής
  - Βαζάκια πλαστικά με αλάτι και διάφορα μπαχαρικά
  - Χριστουγεννιάτικα στολίδια από αλάτι της αλυκής (Παράρτημα Α.3)
- Το τμήμα μάρκετινγκ ασχολήθηκε με τη διαμόρφωση στρατηγικών τιμών, πωλήσεων, διανομής και προβολής.
- Το τμήμα πληροφορικής δημιούργησε ένα εικονικό ηλεκτρονικό κατάστημα και παρουσίασε τους εικονικούς χώρους της επιχείρησης με τη βοήθεια ειδικού λογισμικού.

Ορισμένα από τα συμπεράσματα ήταν ότι :

- Η συνεργασία μεταξύ των ομάδων-τμημάτων ήταν απαραίτητη για το τελικό αποτέλεσμα.
- Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας και της επιχειρηματικότητας, με έμφαση στην καινοτομία, τονίστηκε ιδιαίτερα.
- Η εφαρμογή δεξιοτήτων σε ΤΠΕ υπήρξε αποτελεσματική και η ενασχόληση των μαθητών με τα νέα εργαλεία που προσφέρουν ενθουσιώδης.

Συμπερασματικά, κατά τη διαθεματική προσέγγιση του μαθήματος προέκυψαν αξιοσημείωτες δυσκολίες αλλά και ενδιαφέρουσες προκλήσεις τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς.

Οι σχολικές υποδομές δεν είναι οι κατάλληλες για την εκπόνηση τέτοιων δραστηριοτήτων. Τα εργαστήρια πληροφορικής δεν ήταν επαρκή σε λογισμικά και σε υλικά για να υποστηρίξουν αποτελεσματικά τέτοιες προσπάθειες.

Οι σχολικές αίθουσες και τα γραφεία δεν προσφέρουν τις απαραίτητες υποδομές για «παραγωγή», αποθήκευση και συντήρηση υλικών όπως αυτά που χρησιμοποιήθηκαν. Ωστόσο όλα προσφέρθηκαν με αγαστή συνεργασία όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

Η συνεργασία των ομάδων μεταξύ τους δεν ήταν εύκολη. Οι μαθητές έχουν μάθει να λειτουργούν ατομικά και δυσκολεύονται στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Δεν έχουν αποκτήσει την κουλτούρα της ομαδικότητας. Στα πλαίσια του μαθήματος κάτι τέτοιο είναι πιο ορατό διότι κατά την αξιολόγηση βαθμολογούνται εκτός και ατομικά και ομαδικά. Ο τελικός βαθμός του μαθητή διαμορφώνεται με βάση και την ατομική βαθμολόγησή του αλλά και τη βαθμολόγηση της ομάδας του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να λειτουργούν περισσότερο ανταγωνιστικά. Ο φόβος μιας ποσοτικής αξιολόγησης δεν τους ενθάρρυνε.

Η σύνδεση-συνεργασία με το Τμήμα Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής του Πανεπιστημίου Αιγαίου (ΤΕΤΔ) βοήθησε σημαντικά.

Έφερε σε επαφή τους εκπαιδευτικούς του μαθήματος και τους μαθητές μέσω τηλεσυνάντησης με την καθηγήτρια του τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, κ.Θεοδώρα Πετανίδου η οποία εφοδίασε τους παραπάνω με υλικό χρήσιμο για την δραστηριότητά τους. Συγκεκριμένα τους παρέδωσε το βιβλίο των Πρακτικών που συνοψίζει τα πλέον ουσιαστικά περιεχόμενα του Τελικού Συνεδρίου ALAS (All About Salt) ενός ευρωπαϊκού διαπεριφερειακού προγράμματος με σκοπό την προστασία των αλυκών στην ευρύτερη Μεσόγειο, καθώς και εκλαϊκευμένα σχετικά φυλλάδια.

Το ΤΕΤΔ ανέλαβε την ανάλυση δείγματος της πρώτης ύλης, αλάτι, σε ειδικό εργαστήριο χημικών αναλύσεων, ώστε να διαπιστωθεί ότι είναι βρώσιμο και κατάλληλο για τη διατροφή. (Παράρτημα Α.3.1)

Ένα σημαντικό συμπέρασμα που προέκυψε από το σπουδαίο υλικό κατά την αξιολόγηση της δραστηριότητας ήταν ότι η καλή γνώση των πρώτων υλών είναι απαραίτητη για μια επιτυχής παραγωγή και αναγκαία να προηγείται αυτής.

3.4 Μελέτη Περίπτωσης 4 – Η «4Food»

Για τέταρτη συνεχή χρονιά, σχολικό έτος 2014-2015, στο πλαίσιο των προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας, οι μαθητές του ΕΠΑΛ Μύρινας από τα τμήματα Πληροφορικής και Οικονομίας & Διοίκησης, δημιούργησαν εικονικές επιχειρήσεις με προϊόντα αγροτροφίμων.

Η καινοτομία αυτής της χρονιάς είναι η είσοδος της μαθητικής εικονικής επιχείρησης σε ένα παγκόσμιο δίκτυο παρόμοιων δραστηριοτήτων που προέκυψε από τη συνεργασία – στήριξη του Σωματείου Επιχειρηματικότητας Νέων (ΣΕΝ) της Ελλάδας. (<http://share.jayeapps.com>)

Το Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων Ελλάδας Junior Achievement Greece, είναι ένας μη-κερδοσκοπικός οργανισμός μέλος του παγκόσμιου οργανισμού εκπαίδευσης & επιχειρηματικότητας Junior Achievement Worldwide και υλοποιεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα του οργανισμού στην Ελλάδα.

Τα τέσσερα νέα προϊόντα γίνονται με βάση το μέλι, το ταχίνι και το σουσάμι, το μούστο και το ρόδι, αξιοποιώντας τους φυσικούς πόρους της περιοχής και προτείνοντας τη δημιουργία – καλλιέργεια νέων. Τα προϊόντα πωλούνται σε τοπικές μαθητικές και άλλες εκδηλώσεις, ενώ η επιχείρησή με το όνομα «4Food» θα συμμετάσχει στην Εμπορική Μαθητική Έκθεση 2015, που πραγματοποιείται στις 6 Μαρτίου 2015, στο εμπορικό κέντρο Mediterranean Cosmos, στη Θεσσαλονίκη υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας & Θρησκευμάτων.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα "Εικονική Επιχείρηση", είναι μια ομαδική δραστηριότητα για μαθητές Λυκείου που βασίζεται στην αρχή της "μάθησης μέσα από την πράξη" και δίνει την ευκαιρία να εκπονήσουν ένα ολοκληρωμένο επιχειρηματικό σχέδιο (business plan), να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση, να παράγουν το δικό τους προϊόν ή υπηρεσία και να δραστηριοποιηθούν σε όλες τις λειτουργίες marketing. Κατασκεύασαν το δικό τους εταιρικό σήμα (logo) με τη βοήθεια των Τεχνολογιών Πληροφορικής (ΤΠΕ).

3.4.1 Το Επιχειρηματικό Σχέδιο της 4Food

Το Επιχειρηματικό Σχέδιο (Business Plan) της εν λόγω επιχείρησης , όπως το συντάξανε οι μαθητές με την επίβλεψη – καθοδήγηση των εκπαιδευτικών έχει ως εξής:

«1: Εισαγωγή

1.α: Η επιχειρηματική ιδέα

1.β: Σύντομη περιγραφή εταιρίας

2: Οι πελάτες

3: Ανταγωνισμός

4: Προϊόντα

5: Επιχειρηματική στρατηγική

5.α: SWOT ανάλυση (δυνατά σημεία, αδύνατα σημεία, ευκαιρίες, απειλές)

6: Στρατηγική Marketing

7: Τεχνικές και μέσα επικοινωνίας

8: Οικονομικά στοιχεία

9: Πρόβλεψη πωλήσεων

1: Εισαγωγή

1.α. Η επιχειρηματική ιδέα

Τα προϊόντα που παράγει η εταιρία «4Food» είναι τα ακόλουθα: το σκορδόμελο, το ροδόμελο, το άλειμμα με μούστο και ταχίνι και οι σουσαμπουκιές. Τα

παραπάνω προϊόντα είναι καινοτόμα προϊόντα αγροτροφίμων και η δημιουργία τους είχε ως κύριο σκοπό να δώσει το κίνητρο στους τοπικούς παραγωγούς να ασχοληθούν με την καλλιέργεια των πρώτων μας υλών σε μεγαλύτερο βαθμό και τη δημιουργία καινούργιων.

1.β. Σύντομη περιγραφή εταιρίας

Η εταιρία «4Food» είναι μια εικονική επιχείρηση αγροτροφίμων που εδρεύει στη Μύρινα Λήμνου και ασχολείται με την παραγωγή τεσσάρων τροφίμων: το σκορδόμελο, το ροδόμελο, το άλειμμα με μούστο και ταχίνι και τις σουσαμομπουκιές. Η «4Food» δημιουργήθηκε με τη διαδικασία της χρηματοδότησης από το πλήθος «crowdfunding». Είναι φορέας κοινωνικής οικονομίας και έχει τη μορφή της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) που αφορά στην παραγωγή προϊόντων που προάγουν το τοπικό και συλλογικό συμφέρον, προωθούν την απασχόληση, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης.

2. Οι πελάτες

Οι πελάτες μας εντός Λήμνου ήταν κυρίως οι μαθητές και οι καθηγητές των σχολείων της Λήμνου, καθώς και λοιποί κάτοικοι του νησιού.

Στο χώρο της μαθητικής έκθεσης Θεσσαλονίκης μας δόθηκε η δυνατότητα να προωθήσουμε τα προϊόντα μας σε σχολεία όλης της Ελλάδας. Επίσης τα προϊόντα μας πουλήθηκαν και σε όσους παρευρέθηκαν εκείνη τη μέρα στο Εμπορικό Κέντρο Mediterranean Cosmos της Θεσσαλονίκης.

3. Ανταγωνισμός

Με βάση τις έρευνες που έκανε η εταιρία σε τοπικό επίπεδο σε σούπερ μάρκετ ή σε άλλα καταστήματα τα προϊόντα είναι μοναδικά, καινούργια και καινοτόμα. Οπότε δεν υπήρχε για την εταιρία σε τοπική βάση κάποιος ιδιαίτερος ανταγωνισμός.

4: Προϊόντα

Σκορδόμελο: Αποτελείται από τοπικό Λημιό θυμαρίσιο μέλι και σκόρδο. Παίρνουμε ένα γυάλινο βάζο με αεροστεγές καπάκι, το γεμίζουμε σκελίδες σκόρδου με φλούδα, προσθέτουμε μέλι, το κλείνουμε καλά και το αφήνουμε σε σκοτεινό και ξηρό μέρος. Σε λίγες μέρες το σκορδόμελο είναι έτοιμο και μπορεί

να φαγωθεί με το κουτάλι, να προστεθεί σε ζεστά ροφήματα και να γίνει βάση για το αντιγριπικό μαντζούνι της προτίμησής μας, χωρίς αρωματικές παρενέργειες.

Ροδόμελο: Αποτελείται από φρέσκο χυμό ροδιού, ζάχαρη, κανέλα και λίγο φρέσκο χυμό λεμονιού. Έχει αρκετές εφαρμογές στη μαγειρική. Μπορεί να αναμειχθεί με ξύδι και να δώσει εξαιρετικό χρώμα και γεύση σε ντρέσινγκ για σαλάτες και να χρησιμοποιηθεί σε γλασάρισμα ψητών.

Άλειμμα με μούστο από ντόπιο σταφύλι και **ταχίνι ολικής άλεσης** από Λημιό σουσάμι. Ο μούστος και ο χυμός των σταφυλιών που προκύπτει από τη σύνθλιψή τους, περιέχει πλήθος θρεπτικών συστατικών που είναι ωφέλιμα για την υγεία μας. Ο μούστος περιέχει πολλά θρεπτικά συστατικά (υδατάνθρακες, αμινοξέα, βιταμίνες, μέταλλα, φαινόλες). Συγκεκριμένα, είναι πλούσιος σε βιταμίνη Α, βιταμίνη C καθώς και σε βιταμίνες του συμπλέγματος Β, ενώ από μεταλλικά στοιχεία περιέχει ασβέστιο, φώσφορο, κάλιο και σίδηρο.

Σουσαμομπουκιές: Αποτελείται από ταχίνι ολικής άλεσης, σουσάμι Λημιό, σουσάμι σκούρο και κουβερτούρα. Το ταχίνι είναι ένα φυσικό προϊόν, που προέρχεται από επιλεγμένους σπόρους σησαμιού οι οποίοι πολτοποιούνται, δημιουργώντας το ταχίνι.

5: Επιχειρηματική στρατηγική

5.α: SWOT ανάλυση (δυνατά σημεία, αδύνατα σημεία, ευκαιρίες, απειλές)

Σκορδόμελο: Το σκορδόμελο έχει αρκετά προτερήματα. Το κυριότερο είναι ότι δεν το είχε σκεφτεί κάποια άλλη εταιρία. Το γεγονός ότι η Λήμνος διαθέτει πολλούς παραγωγούς μελιού μας διευκόλυνε στην εύρεση της πρώτης ύλης. Παρόλα αυτά η ονομασία του προϊόντος προβλημάτιζε όποιον την άκουγε μιας και περιέχει τη λέξη "σκόρδο", παρόλο που δεν υπήρχε έντονα η μυρωδιά του σκόρδου. Αυτό τους έκανε να μην θέλουν να το δοκιμάσουν. Ένα ακόμη μειονέκτημα ήταν ότι έπρεπε να είμαστε πολύ προσεχτικοί στη παρασκευή του προϊόντος διότι αν αφήναμε το σκόρδο μέσα στο μέλι παραπάνω από τον καθορισμένο χρόνο υπήρχε η περίπτωση να υπερισχύσει η μυρωδιά και η γεύση του σκόρδου.

Ροδόμελο: Το ροδόμελο είναι μια δυσεύρετη συνταγή που μπορεί να διατηρηθεί σε όλες τις θερμοκρασίες χωρίς να αλλοιωθεί η γεύση του. Έχει πολύ ωραία γλυκόξινη γεύση η οποία οφείλεται στο λεμόνι και σε κάνει να το δοκιμάζεις ξανά και ξανά. Επίσης έχει πολλές χρήσεις. Το μειονέκτημά του ήταν πως τους μήνες της παραγωγής δεν υπήρχαν αρκετά ρόδια κι έτσι μας ήταν λίγο δύσκολο να παραχθούν μεγάλες ποσότητες.

Άλειμμα με μούστο και ταχίνι ολικής άλεσης: Έχει αντικαρκινική δράση, πολλές βιταμίνες και είναι εύκολο στην κατασκευή του. Ήταν εξαιρετικά εύκολη η προμήθεια των πρώτων υλών. Επειδή ήταν πολύ πηχτό, η εμφάνιση του ήταν κάπως απωθητική προς τους εν δυνάμει πελάτες. Το συγκεκριμένο προϊόν, επειδή επιπροσθέτως είναι και πολύ υγιεινό, μπορεί, και προτάθηκε, να διατεθεί από τα σχολικά κυλικεία.

Σουσαμομπουκιά: Καταπολεμά την οστεοπόρωση, ενισχύει το ανοσοποιητικό σύστημα, ομαλοποιεί το γαστρεντερικό σύστημα, ενισχύει τις αρθρώσεις. Έχει πολύ ωραία γεύση, αρέσει στους καταναλωτές διότι περιέχει σοκολάτα. Το πρόβλημα ήταν πρέπει να αποθηκεύεται σε μέρη με σχετικά χαμηλή θερμοκρασία γιατί έλιωνε και έπρεπε να φτιαχτεί από την αρχή. Επίσης, ήταν δύσκολη η εύρεση μεγάλης ποσότητας σουσαμιού.

6: Στρατηγική Marketing

Μέσα από έρευνα που διεξήγαμε καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι το πιο αρεστό προϊόν ήταν η σουσαμομπουκιά και το λιγότερο αγαπητό το σκοροδόμελο. Έτσι θέλοντας να παρακινήσουμε τους πιθανούς καταναλωτές να αγοράσουν όλα μας τα προϊόντα πήραμε την πρωτοβουλία να τα προωθήσουμε όλα μαζί στην ίδια συσκευασία. Με αυτόν τον τρόπο δεν μας περίσσεψε μεγάλη ποσότητα από κάποιο συγκεκριμένο προϊόν και δεν υπήρχε υπερβολικά μεγάλη κατανάλωση σε κάποιο άλλο.

Δεδομένου ότι:

1. Η εταιρία μας ήταν μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα,
2. Η εργασία όλων των συμμετεχόντων έγινε σε εθελοντική βάση,
3. Το μεγαλύτερο μέρος των πρώτων υλών ήταν χορηγίες και

4. Τα σκεύη που χρησιμοποιήθηκαν για την παρασκευή των προϊόντων υπήρχαν ήδη στην κατοχή της επιχείρησης, το κόστος παραγωγής των προϊόντων είναι αρκετά χαμηλό. Αυτό μας έδωσε τη δυνατότητα να ακολουθήσουμε μια επιθετική τιμολογιακή πολιτική, ορίζοντας μια χαμηλή τιμή πώλησης του προϊόντος.

Η διαφήμιση των προϊόντων μας έγινε μέσω του Bazaar που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο μιας ενδοσχολικής εκδήλωσης όπου παραβρέθηκαν μαθητές, καθηγητές και κάτοικοι του νησιού. Στη συνέχεια, είχαμε τη δυνατότητα να συμμετάσχουμε στην εμπορική έκθεση της Θεσσαλονίκης και έτσι να προωθήσουμε το προϊόν μας σε πελάτες από διάφορα μέρη της Ελλάδος που παρευρίσκονταν εκεί.

7: Τεχνικές και μέσα επικοινωνίας

Για τις επικοινωνιακές ανάγκες και την προβολή των προϊόντων της εταιρίας αξιοποιήθηκαν οι υπηρεσίες του διαδικτύου. Μέσω του τμήματος της πληροφορικής που διαθέτει η εταιρία, κατασκευάστηκε η ιστοσελίδα της μέσω μιας υπηρεσίας η οποία ονομάζεται WIX. Η διεύθυνση της ιστοσελίδας είναι η: <http://fourfoodsmyrina.wix.com/4foods>

8: Οικονομικά στοιχεία

Στην οικονομική υποστήριξη της επιχείρησης συνέβαλαν: Η Σχολική Επιτροπή Δήμου Λήμνου, ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων του Σχολείου μας, καθώς και διάφοροι χορηγοί ιδιώτες με τη μέθοδο του crowd funding. Η επιχείρηση στεγάστηκε στο κτήριο του 1^{ου} ΕΠΑΛ Μύρινας, το οποίο κάλυψε και όλα τα λειτουργικά έξοδα (ρεύμα, θέρμανση, νερό). Τέλος να επισημάνουμε ότι μέρος των εξόδων μετακίνησης μας για την έκθεση της Θεσσαλονίκης ήταν καλυμμένα από το SEN/JA (ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΕΩΝ)

9: Πρόβλεψη πωλήσεων

Όσες φορές το προϊόν διατέθηκε στο κοινό οι πωλήσεις κυμάνθηκαν στα 80-100 κομμάτια την ημέρα και τουλάχιστον τις μισές φορές η επιχείρηση ξεπούλησε όλο το διαθέσιμο stock. Επίσης υπάρχουν ενέργειες για χονδρική πώληση των προϊόντων τόσο σε λιανέμπορους όσο και σε σχολικά κυλικεία. Η επιχείρηση όμως δεν έχει τη δυνατότητα παραγωγής μεγάλου αριθμού προϊόντων οπότε

θεωρούμε ότι μια ρεαλιστική εκτίμηση μπορεί να είναι 300-500 πωλήσεις το μήνα.»

3.4.2 Μερικά Συμπεράσματα

Με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, αναπτύσσουν επαγγελματικές και κοινωνικές δεξιότητες, διαμορφώνουν προσωπική αντίληψη για την οργάνωση και διοίκηση των επιχειρήσεων και μαθαίνουν για τις συνθήκες που επικρατούν στην πραγματική αγορά.

Η «4Food» δημιουργήθηκε με τη διαδικασία της χρηματοδότησης από το πλήθος «crowdfunding». Είναι φορέας Κοινωνικής οικονομίας και έχει τη μορφή της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) που αφορά στην παραγωγή προϊόντων που προάγουν το τοπικό και συλλογικό συμφέρον, προωθούν την απασχόληση, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης. Πρόκειται για ένα είδος Νεανικής Γεωργικής Επιχειρηματικότητας.

Η χρηματοδότηση έγινε από τον Οργανισμό Εκπαίδευσης Πολιτισμού και Αθλητισμού του Δήμου Λήμνου στα πλαίσια του φεστιβάλ μαθητικής δημιουργίας που συνεχίστηκε για τους ίδιους λόγους, από το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του σχολείου, από φίλους και γνωστούς και τα έξοδα λειτουργίας του προγράμματος(μετακίνηση μαθητών για την εμπορική έκθεση κ.α.) από το ΣΕΝ.

Η συμμετοχή στην εμπορική έκθεση έδωσε την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν παρόμοιες προσπάθειες άλλων σχολείων και να αυτοαξιολογηθούν και να έρθουν σε επαφή με πραγματικό εμπορικό κοινό. Ανέπτυξαν δεξιότητες στις πωλήσεις και το μάρκετινγκ που δεν είχαν την ευκαιρία σε προηγούμενα προγράμματα. Ουσιαστικά επικοινωνήσαν το προϊόν τους έξω από την τοπική κοινωνία και κατάφεραν να πραγματοποιήσουν πραγματικές πωλήσεις.

Το ΣΕΝ έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές που συμμετείχαν στο πρόγραμμα της εικονικής επιχείρησης να αποκτήσουν μέσω γραπτού διαγωνισμού Πιστοποίηση Επιχειρηματικών Δεξιοτήτων (Entrepreneurial Skills Pass, ESP), χρήσιμο προσόν για το βιογραφικό τους. Δύο από τους μαθητές το απέκτησαν.(<http://senja.gr/> Προγράμματα Λυκείου).

Με τα λιγοστά έσοδα από τις πωλήσεις κάλυψαν λειτουργικές ανάγκες και στήριξαν οικονομικά άλλα προγράμματα του σχολείου τους .

Αξιολογητές των προϊόντων όλων των παραπάνω εικονικών επιχειρήσεων υπήρξε το κοινό στις παρουσιάσεις των αποτελεσμάτων των εργασιών. Μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένα ερωτηματολόγια οι δοκιμαστές διόρθωναν ή επαινούσαν τα προϊόντα και αυτό αποτέλεσε το ερέθισμα για τους μικροπαραγωγούς ώστε να σκεφτούν σε όρους μάρκετινγκ.

Συμπερασματικά, η ένταξη σε ένα δίκτυο αποτέλεσε την καλύτερη μορφή αυτοαξιολόγησης. Κατανόησαν τις ελλείψεις και αδυναμίες, εντόπισαν τα δυνατά τους σημεία και ένιωσαν την ανάγκη να υπερασπιστούν περισσότερο τον τόπο τους.

Κεφάλαιο 4

Επίλογος

Η ενασχόληση και μελέτη των ερευνητικών εργασιών με τη δημιουργία εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων γέννησε ιδέες και προτάσεις για τις οποίες ευελπιστώ την πραγματοποίησή τους. Προηγήθηκε η μελέτη των συμπερασμάτων μέσω των οποίων διαπιστώθηκαν θετικά και αρνητικά στοιχεία τα οποία και παραθέτω.

4.1 Συμπεράσματα

Πρωταρχικό συμπέρασμα που προκύπτει από την εκπόνηση των προγραμμάτων εικονικής επιχείρησης αγροτροφίμων στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι η έλλειψη κατάρτισης και εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη σχεδίαση και εκπόνηση τέτοιων ερευνητικών εργασιών καθώς και με τις γνώσεις που σχετίζονται με την αγροτική οικονομία.

Σε σχέση με τους μαθητές διαπιστώθηκε η δυσκολία ένταξής τους σε μεθόδους ομαδοσυνεργατικές δεδομένου ότι η μάθηση μέχρι σήμερα έχει κυρίως ατομοκεντρικό χαρακτήρα.

Η βιωματική-εμπειρική μάθηση απέδειξε ότι είναι ικανή να οδηγήσει τους μαθητές σε ανάπτυξη του συνόλου της προσωπικότητάς τους μέσα σ' ένα περιβάλλον σεβασμού και αποδοχής.(Καμαρινός 2000: 24).Αποκτούν παιδαγωγικές εμπειρίες επικοινωνίας και έρευνας.

Ειδικά για τα προγράμματα που έχουν σχέση με τη **γεωργία** και γενικότερα τον πρωτογενή τομέα παραγωγής αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν σημαντικά οφέλη σε συναισθήματα και αξίες για τους εμπλεκόμενους αφού η φύση

διδάσκει από μόνη της σεβασμό, σύνεση και υπακοή. Μέσα από την παρατήρησή της επιτυγχάνεται ένας βαθμός αυτοπεποίθησης, ασφάλειας και διδάσκεται η χαρά της δημιουργίας μέσα από την υπομονή. Γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η πειθαρχία που απαιτεί η μάθηση δεν επιβάλλεται από ανώτερους παρά από τον ίδιο τον εαυτό μας όπως η πειθαρχία στη φύση που δεν απαιτεί γραπτούς νόμους και ποινές παρά υποτάσσεται στις δυνατότητες ενός συνόλου παραγόντων. Θυμίζει την πειθαρχία της συμφωνικής ορχήστρας όπου όλα τα μέλη της προσπαθούν να αναδείξουν τον καλύτερο εαυτό τους.

Αποτελεί σημαντική διαπίστωση το γεγονός της μεγάλης απόστασης της θεωρίας από την παιδαγωγική πράξη.

Τα δημόσια σχολεία δεν διαθέτουν τις κατάλληλες συνθήκες για την εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων που συνδέονται με την κοινωνική πραγματικότητα ούτε σε υλικοτεχνικές υποδομές ούτε σε προγράμματα σπουδών.

Η σύνδεση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο και σε επίπεδο πληροφοριών και σε επίπεδο διαμόρφωσης στάσεων με περισσότερη ευθύνη και επαγγελματισμό.

Η συμμετοχή σε δίκτυα σχολείων με κοινά προγράμματα, όπως αυτό βιώθηκε με τη βοήθεια του Σωματίου Επιχειρηματικότητας Νέων (ΣΕΝ) στο τελευταίο πρόγραμμα απέδειξε πόσο σημαντικά οφέλη αποκομίζουν οι εμπλεκόμενοι μέσα από τη συνεργασία. Ίσως αποτελεί τον καλύτερο τρόπο διδασκαλίας του συνεργάζεσθαι και συν-εταιρίζεσθαι. Μια έννοια που μπορεί να διαμορφώσει συνεταιριστική κουλτούρα και να προετοιμάσει τους αυριανούς επιχειρηματίες των προϊόντων της γης.

Τέλος, η πρακτική εφαρμογή εικονικών επιχειρήσεων αγροτροφίμων έδειξε ότι υπάρχει μεγαλύτερη δυσκολία στην εφαρμογή των διαδικασιών που αφορούν στη διάθεση των προϊόντων, στην εφοδιαστική αλυσίδα των αγροτροφίμων και στη διοίκηση ανάλογων επιχειρήσεων. Γεγονός που αποδεικνύει την ελλιπή

προετοιμασία για την ενασχόληση με τον τομέα αγροτροφίμων , όπως διαπιστώνεται και στην ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα του κλάδου. Ενός κλάδου αρκετά σημαντικού για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

4.2 Προτάσεις

Ως απόρροια της παρακολούθησης του μεταπτυχιακού προγράμματος στη Διοίκηση Επιχειρήσεων Αγροτροφίμων και της παράλληλης εφαρμογής στο σχολικό περιβάλλον προγραμμάτων σχετικά με τις εικονικές επιχειρήσεις αγροτροφίμων προέκυψαν ιδέες-προτάσεις για βελτίωση της σημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας.

Αρχικά και λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία όπως η οικονομική κρίση, η σπουδαιότητα του ρόλου της αγροτικής παραγωγής στην ανάπτυξη καθώς και η υποβαθμισμένη ελληνική γεωργική επιχειρηματικότητα, οδηγούν στην πρόταση για δημιουργία γεωργικής επιχειρηματικής κουλτούρας.

Θεωρώντας την εκπαίδευση ως βασικό πυλώνα διαμόρφωσης κουλτούρας είναι απαραίτητο να ανασχεδιαστούν τα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της νεανικής γεωργικής επιχειρηματικότητας.

Ένα πρώτο βήμα μπορεί να είναι η ένταξη στο πρόγραμμα σπουδών της η εικονική επιχείρηση αγροτροφίμων με κατάλληλο σχεδιασμό ώστε να είναι αποτελεσματική. Απαιτεί περισσότερο από δύο ώρες εβδομαδιαίως, θα ήταν προτιμότερο να αφιερώνεται χρόνος καθημερινά ώστε να προσεγγίζει η εικονική πραγματικότητα την πραγματικότητα.

Να εξοπλιστούν τα δημόσια σχολεία με υλικοτεχνικές υποδομές κατάλληλες και όπου αυτό δεν είναι εφικτό να μπορούν να χρησιμοποιούν πραγματικούς χώρους επιχειρήσεων και οργανισμών.

Η αξιολόγηση τέτοιων προσπαθειών να γίνεται με τη μορφή ομαδικών εργασιών και όχι με βαθμολογική-ποσοτική προσέγγιση. Η διάχυση των αποτελεσμάτων στις τοπικές κοινωνίες και ευρύτερα μπορεί να αποτελέσει ένα τρόπο αυτοαξιολόγησης.

Η σύνδεση με τριτοβάθμια ιδρύματα προτείνεται αρχικά ως απαραίτητη ώστε οι διδασκόμενοι να γνωρίσουν τη διαδικασία της έρευνας για την οποία δεν είναι προετοιμασμένοι. Θα μπορούσαν να αποτελούν τους μέντορες τέτοιων εκπονημάτων μέχρι οι εκπαιδευτικοί που ασχολούνται με αυτά να εφοδιαστούν με κατάλληλες επιμορφώσεις μέσω προγραμμάτων των αντίστοιχων δημόσιων σχολών.

Ο σχεδιασμός ερευνητικών δραστηριοτήτων προτείνεται να εισαχθεί στα σχολικά προγράμματα πιο δυναμικά.

Εκείνο που θα ήταν σημαντικό είναι να διδάσκονται τέτοιου είδους προγράμματα διαθεματικά. Οι κλάδοι-τομείς των επαγγελματικών λυκείων της Οικονομίας με όλες τις ειδικότητές τους όπως των Υπαλλήλων Εφοδιαστικής Αλυσίδας, της Εμπορίας και Διαφήμισης, των Υπαλλήλων Οικονομικών & Διοικητικών Υπηρεσιών ακόμα και αυτής των Υπαλλήλων Τουριστικών Επιχειρήσεων, της Γεωπονίας και Τεχνολογίας Τροφίμων και της Πληροφορικής μπορούν να προσφέρουν διαθεματικές προσεγγίσεις ενδιαφέρουσες και αποτελεσματικές.

Κρίνεται ωφέλιμο οι εικονικές επιχειρήσεις αγροτροφίμων να συνεχίζουν σε ανώτερο επίπεδο γνώσεων να εφαρμόζονται σε ερευνητικά προγράμματα ή και σε προγράμματα σπουδών των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων ώστε να δίνεται η ώθηση για περισσότερη δράση στους νέους που θα θελήσουν να ακολουθήσουν τον κλάδο της αγροτικής οικονομίας και να γίνει ο κλάδος των αγροτροφίμων πιο ελκυστικός.

Θα μπορούσε να συμβάλλει στην αρτιότερη επιμόρφωση των αγροτών ώστε να είναι ανταγωνιστικοί στο σημερινό διεθνές περιβάλλον , η ίδρυση δημόσιων σχολών γεωργίας. Σκοπός αυτών θα είναι να εφοδιάσουν τους νέους αγρότες με γνώσεις , προσόντα και επαγγελματικές δεξιότητες κατάλληλες για το σημερινό ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Στην περίπτωση αυτή η εικονική επιχείρηση αγροτρόφιμου μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο ως εργαλείο προσομοίωσης της πραγματικότητας.

Η δημιουργία δικτύων συνεργαζόμενων σχολείων, σχολών και τριτοβάθμιων ιδρυμάτων με κοινά προγράμματα μπορούν να αποτελέσουν «φυτώρια» νεανικής γεωργικής επιχειρηματικότητας.

Τέλος, είναι χρήσιμο να μελετώνται και νέες μορφές εναλλακτικής και άλλων μορφών επιχειρηματικής οργάνωσης όπως αυτές της «Μπλε οικονομίας». Η Μπλε Οικονομία και το μοντέλο προώθησης των καινοτομιών της αποτελούν χρήσιμο συμπληρωματικό εργαλείο τόνωσης της επιχειρηματικότητας για τη δημιουργία μίας ανταγωνιστικής αλλά βιώσιμης κοινωνίας σε εποχή κρίσης, σύμφωνα με κάποιους επιστήμονες. Η Μπλε Οικονομία (Blue Economy) είναι ένα concept που προωθείται από τον Βέλγο οικονομολόγο και επιχειρηματία Gunter Pauli. Η μπλε οικονομία, είναι η ανάπτυξη εκείνης της πράσινης οικονομίας που προκύπτει από την επιχειρηματικότητα και που βασίζεται στις αρχές σχεδιασμού που παρέχουν τα οικοσυστήματα. Η μπλε οικονομία μπορεί να ειπωθεί σαν η “Πράσινη Οικονομία δεύτερης γενιάς, 2.0”. (<http://www.greenbusiness.gr>).

Προτείνεται, τέλος , περαιτέρω έρευνα για τον ακριβή σχεδιασμό της εικονικής επιχείρησης αγροτρόφιμου, ως εργαλείο επιμόρφωσης για ανήλικους και ενήλικους εκπαιδευόμενους. Με την ανάπτυξη συγκεκριμένων μοντέλων που θα μπορούν εφαρμοστούν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης δημιουργώντας περιβαλλοντική , επιχειρηματική και γεωργική κουλτούρα , ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα που διαθέτει ανεκμετάλλετους γεωργικούς πόρους , διαθέσιμο εργατικό δυναμικό που όμως δεν έχει τις απαιτούμενες επαγγελματικές

δεξιότητες και γνώσεις στον τομέα της γεωργίας. Παρατηρείται η επιστροφή νέων ανθρώπων λόγω της οικονομικής κρίσης στην ύπαιθρο και θα ήταν χρήσιμο η επιστροφή αυτή να αποβεί θετική για την οικονομία και την ευημερία τους.

Καταλήγοντας , οι νέοι που αναφέρθηκαν παραπάνω θα μπορούσαν να λειτουργούν αποτελεσματικότερα αν έχουν την εμπειρία να δημιουργούν επιχειρήσεις και συνεταιρισμούς ανταγωνιστικούς για τα αγροτρόφιμα μέσω της εμπειρίας προσομοίωσης ανάλογων εικονικών επιχειρήσεων που θα έχουν διδαχθεί.

Αποτελεί ανάγκη ο γεωργικός κλάδος να γίνει πιο ελκυστικός και ο γεωργικός πληθυσμός της Ελλάδας να επιμορφωθεί κατάλληλα και να διδαχθεί τις αρετές της φύσης που οφείλει να την εκμεταλλεύεται με σύνεση σεβασμό και κυρίως γνώση.

Βιβλιογραφία

- Καδίτη Ε., Νίτση Ε.,(2010), Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αρθ 60, ISBN: 978-960-341-088-1
- Καμαρινού,Δ.,(2000),Βιωματική μάθηση στο σχολείο.Ευλόκαστρο:Δ.Καμαρινού
- Ξενοφών,(2007),(μετ.Δημητριάδου-Τουφεξή,Ε.)Οικονομικός.Αθήνα:Ζήτρος
- Πετανίδου,Θ.,Νταμ,Γ.,Βαγιάννη,Λ.,(2002),*Το αλάτι και οι αλυκές ως φυσικοί πόροι κι εναλλακτικοί πόλοι τοπικής ανάπτυξης*. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Whitehead,D.,J.,Μακρίδου-Μπούσιου,Δ.,(2002),*Οικονομική Εκπαίδευση, Διδακτική των Οικονομικών. Ένα Εγχειρίδιο για τους Καθηγητές Οικονομικών*. Αθήνα:Gutenberg
- Arnold, O., Faisst, W., Hartling, M., Sieber, P., (1995), Virtuelle Unternehmen als Unternehmenstyp der Zukunft, The virtual organizations the organization of the future, in: Handbuch de modernen Datenverarbeitung 32, pp.8-23
- Biggs, William D. (1990), *Introduction to Computerized Business Management Simulations*. In Gentry (ed.) *Guide to Business Gaming and Experience Learning*. Nickols/GP, London, pp. 23 – 35
- Byrne, A., Brandt, R., Port, O., (1993), *The Virtual Coporation*. Business Week, February 8, pp. 36-40
- Davidow, H., Malone S., (1992), *The virtual corporation*. Harper Collins Publishers, New York.
- Faria, A. J., Hutchinson, D., Wellington, W. J., Gold, S. “*Developments in Business Gaming: A Review of the Past 40 Years*”. In: *Simulation & Gaming*, 40, 4,2009p.464-487
- Follinas, D., Vlachopoulou, M., Manthou, V., (2001), Logistics Service Management In Virtual Organization Environment: Modeling Systems And Procedures. Proceedings of the 17th International Logistics Congress, Thessaloniki pp. 127-139.
- Freire,P.,(2006),(επιμ.Λιάμπας,Τ.)*Δέκα Επιστολές προς Εκείνους που τολμούν να διδάσκουν*. Αθήνα, Επίκεντρο.

- Fritzsche, D. J., & Burns, A. C. (2001). *The role of ABSEL in the development of marketing simulations in collegiate education*. *Simulation & Gaming*, 32(1), 85-96
- Greenblat, C. S. (1988), *Designing Games and Simulations*. London: Sage Publications.
- Jagers, M., Jansen, W., Steenbakkens A., (1998), *Characteristics of Virtual Organizations*. Proceedings of the VoNet workshop, Bern, April 27-28.
- Mertens, P., Griese, J., Ehnerberg, D., (1998), *Virtuelle Unternehmen und Informationsverarbeitung . Virtual organizations and data processing*. Springer, Berlin
- Neylor, Thomas H., (1971), *Computer simulation experiments with models of economic systems*, AGRIS
- Whicker, M. L. and Sigelman, L., (1991), *Computer Simulation applications: An introduction*. Newbury Park, CA: Sage
- Wolfe, J. "A History of Business Teaching Games in English-Speaking and Post-Socialist Countries: The Origination and Diffusion of a Management Education and Development Technology". In: *Simulation & Gaming*, 24, 4, 1993, p.446-463.

Ιστοσελίδες

- <http://www.bgs.gr/main.php?l1=78&l2=165> (5/11/2013)
- <http://www.fns.aegean.gr/index.php/synergasia-foreis-m/kpp-foreis-m/epal-murinas-m> (5/1/2015)
- http://www.eoppep.gr/teens/index.php/voithimata_anaptyxis/26-thematikoi_katalogoi/89-erotimatologio_axiologisis (21/12/2011)
- http://share.jayeapps.com/uploads/c9c8d4a31fbdb6ac0abe13508384ac3a/files/%CE%A3%CE%95%CE%9D-IA%20Greece_%20%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%94%CE%A4_%CE%95%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%9C%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%20%CE%95%CE%BA%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_2015.pdf (17/3/2015)
- <http://fourfoodsmyrina.wix.com/4foods> (25/6/2015)
- <http://senja.gr/> (Προγράμματα Λυκείου, 15/3/2015)

- <http://www.greenbusiness.gr/epikairotita/%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CF%80%CE%BB%CE%B5-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BD/>
(7/12/2011)

Παράρτημα Α

Τα Προϊόντα των Εικονικών Επιχειρήσεων Αγροτροφίμων

Α.1 «Λημνίων Γεύσεις : τα κρίταμα»

Α.2 «Η τσουκνιδέσσα»

A.3 «Η Αλμύρα»

Α.3.1 Το πιστοποιητικό ανάλυσης

«ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΙΔΗΣ»
Εργαστήριο Φυσικών και Χημικών Δοκιμών
Α. ΤΣΑΚΑΛΙΔΗΣ Ε.Ε.

Τσαμαδού 12
185 31 Πειραιάς
τηλ. (01) 417 5865
f a x. (01) 417 2895
e-mail: gerg@hol.gr

ΔΙΑΠΙΣΤΕΥΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΤΑ ISO 17025
ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΔΙΑΠΙΣΤΕΥΣΗΣ : Ε.Π.Ε.Δ. ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ Αρ. 16
Αριθ. Εγκρ. Λειτουργίας : Υπ. Γεωργίας 320167/19,6,97

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΝΑΛΥΣΕΩΣ ΑΡΙΘΜ.: 1226804

Προς:
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΤΜ. ΕΠΙΣΤ. ΤΡΟΦ. & ΔΙΑΤΡ.
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΙΩΑΚΕΙΜ 2
81400 ΜΥΡΙΝΑ, ΛΗΜΝΟΣ

Υπ' όψιν: Κου ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ

Ημερομηνία έκδοσης: 27/9/2012

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

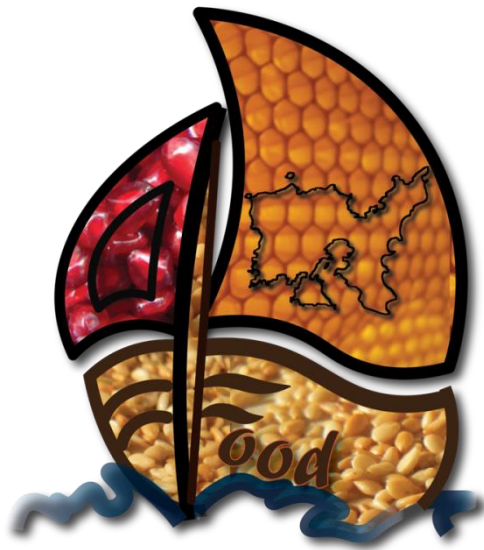
ΕΙΔΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ: ΑΛΑΤΙ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ: ΑΛΥΚΗ ΛΗΜΝΟΥ
ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΑΠΟ: ΠΕΛΑΓΗ
ΤΟΠΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ: ---
ΧΡΟΝΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ: ---
ΣΗΜΕΙΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ: ---
ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ: ---
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ: 1 ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ 50 g & 1 ΥΑΛΙΝΟ ΒΑΖΟ 200 g
ΣΦΡΑΓΙΔΑ: ΚΑΜΜΙΑ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ: 24/9/2012 2:00:00 μμ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ: ΚΑΝΟΝΙΚΗ

Τα ανωτέρω αποτελέσματα αφορούν μόνο το δείγμα που εξετάσαμε.
Απαγορεύεται η μερική αναπαραγωγή του παρόντος χωρίς τη γραπτή άδεια της Α. ΤΣΑΚΑΛΙΔΗΣ Ε.Ε.
(*): Προσδιορισμοί εκτός πεδίου εφαρμογής διαπίστευσης.

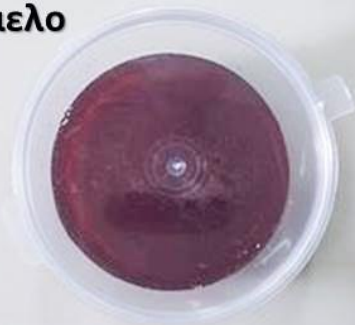
Σελίδα 1 από 5

A.4 «Η 4Food»

Οι 4 υπερ-τροφές (superfood) της μαθητικής
επιχείρησης "4Food" του ΕΠΑΛ Μύρινας

Ροδόμελο

Άλειμμα με

μούστο
&
ταχίνι

Σκορδόμελο

Σουσαμο-
μπουκιές

Παράρτημα Β

Ερωτηματολόγια

B.1 Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης Επιχειρηματικών Ικανοτήτων (Ερωτήσεις Αυτοανάλυσης)

Μπορώ να συγκεντρώνομαι σε αυτό που κάνω ανά πάσα στιγμή;

Έχω την τάση να αναλαμβάνω το ρόλο του αρχηγού όταν βρίσκομαι σε ομάδα;

Έχω την απαιτούμενη ενέργεια για να αντέξω πολλές ώρες δουλειά και συνεχή προσπάθεια;

Αν είναι απαραίτητο, δουλεύω περισσότερες ώρες για μια δουλειά από ό,τι είχα αρχικά προγραμματίσει;

Έχω τη δυνατότητα να κατευθύνω μόνος μου τη ζωή και τη δουλειά μου;

Μπορώ να ελέγξω την πίεση και το στρες μου;

Είμαι προετοιμασμένος-η να δεχτώ όποια αποτυχία και να προσπαθήσω να την μετατρέψω σε ευκαιρία;

Καθημερινός Τρόπος Ζωής (Life style)

Κρατάω ατζέντα των εργασιών και των συναντήσεών μου;

Μου αρέσει να δοκιμάζω νέες δραστηριότητες, νέες εμπειρίες, νέα πράγματα;

Μπορώ να κάνω εύκολα νέες γνωριμίες και σχέσεις με νέους ανθρώπους;

Μπορώ να μεταδίδω, με θετικό τρόπο, τα συναισθήματα και τα όνειρά μου στην οικογένειά μου;

Θα κρατώ την οικογένειά μου ενήμερη και ενεργή σχετικά με τα θέματα της δουλειάς;

Θα μπορώ να πω «όχι» σε διακοπές ή διασκέδαση αν είναι απαραίτητο;
Θα έχω τη δυνατότητα να διατηρήσω και την προσωπική μου ζωή, παράλληλα με την διεύθυνση της επιχείρησης ή και να περιορίσω την προσωπική μου ζωή, για κάποιο διάστημα;

Οικονομικά

Είμαι καλός/ή στη διαχείριση των οικονομικών μου;
Είμαι σε θέση να διαχειριστώ τα έξοδα της επιχείρησής μου και να μη ξεφύγω από τα όρια που έχω θέσει;
Κατανοώ τα οικονομικά στοιχεία και τα δεδομένα που είναι σημαντικά για τη δουλειά μου;
Οι επιχειρήσεις είναι πρωτίστως οικονομικό ρίσκο. Είμαι σε θέση και έχω τη διάθεση να το αναλάβω;
Εκτιμώ τη σημασία του ελέγχου των εξόδων;
Υπάρχουν άλλες εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για την αντιμετώπιση των εξόδων διαβίωσης;
Μπορώ να εκτιμήσω ρεαλιστικά τα έξοδα διαβίωσης και τις πηγές εισοδήματος που θα έχω, μέχρι να ιδρυθεί και να κερδοφορήσει η επιχείρηση;

Σταθερότητα

Υπάρχει κάποια ασφάλεια στην οικογένεια και δε θα διακινδυνεύσει η πορεία της επιχείρησης από την εμφάνιση πιθανών έκτατα οικογενειακών εξόδων;
Είμαι υγιής, με αποθέματα ενέργειας και συναισθηματικά προετοιμασμένος για το επιχειρηματικό στρες;
Υποστηρίζει και καταλαβαίνει κάθε μέλος της οικογένειας τους στόχους μου και τη σημαντικότητα της επιχείρησης για μένα και για μας;
Θα παραμένει σταθερή η οικογενειακή μου ζωή, εάν η επιχείρησή μου αποτύχει;
Για θέματα που αφορούν τη ζωή μου παίρνω αποφάσεις χωρίς να δυσκολεύομαι ιδιαίτερα;
Θέτω μακροχρόνιους στόχους και προσπαθώ μέχρι το τέλος να τους πραγματοποιήσω;

Είμαι έτοιμος να μετακινηθώ, προκειμένου να αυξηθούν οι πιθανότητες της επιχείρησής μου;

Επαγγελματισμός

Έχω την πρόθεση και είμαι ικανός να δουλεύω πολλές ώρες, προσβλέποντας σε μελλοντικές απολαβές;

Γνωρίζω πόσο μπορεί να αργήσει η επιτυχία και είμαι προετοιμασμένος για αναμονή και προσπάθεια;

Έχω αναπτυγμένες τις δεξιότητες του σχεδιασμού και την αίσθηση της ευθύνης, ώστε να έχω καλές πιθανότητες να πετύχω;

Μπορώ εύκολα να αναζητώ ή να αποσπώ από τους άλλους πληροφορίες με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο;

Είμαι έτοιμος να αποκτήσω περισσότερες και πιο εξειδικευμένες γνώσεις πριν προχωρήσω στην αυτοαπασχόληση;

Θέλω την επιχειρηματική επιτυχία τόσο πολύ ώστε να θέσω και να διατηρήσω υψηλά προδιαγραφές στα παραγόμενα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μου;

Είμαι σε θέση να φέρνω σε πέρας τις εργασίες μου μέσα στις προθεσμίες που έχω θέσει;